

04. Kırgız Çocuk Kitaplarının Dilinde Kip Kullanımı¹

Mensure AŞCI²

Fatma Nur ERDİL³

APA: Aşcı, M. & Erdil, F. N. (2024). Kırgız Çocuk Kitaplarının Dilinde Kip Kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 54-90. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1502174>.

Öz

Günümüzde uygulanan ana dili öğretiminde dil bilgisi, ayrıca bir konu olarak değil, metin içinde cümlelere serpiştirilerek gösterilmektedir. Bu uygulama diğer diller için uygun olabilir ama Türkçe sonradan eklemeli bir dil olduğu için, dil bilgisiyle ek ilişkisi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Bunun için Türkçenin öğretiminde diğer konularla dil bilgisi öğretimi ayrı bir başlık altında ama onlarla eş zamanlı bir şekilde ele alınmalıdır. Türkçenin ana dili öğretiminde zaman kavramı ve kiplerin kurulumu önemlidir. Eylemin zamanı, onun gerçekleşmesi için bir zorunluluktur. Eylemdeki zaman, kip ekleri ile soyut hâlden somut hâle dönüşmektedir. Türkçeyi öğrenenler, dilin temel kurallarını öğrendikten sonra ilk öğrenecekleri konu kiplerin kurulumlarıdır. Bu nedenle, Türkçeyi öğrenen bir kişinin dil bilgisini de doğru ve tam bir şekilde öğrenmesi gerekir. Kırgız dili, genel Türkçenin ses yapısına göre *ayak / tooluu*, kavim ayrımı bakımından *Kıpçak*, coğrafi yön itibarıyla *kuzeydoğu* grubuna mensup bir lehçesidir. Her ne kadar kelime hazinesi bakımından Türkiye Türkçesine uzak bir lehçe gibi görünse de, yukarıda izah edilen bütün özellikler Kırgız dili için de geçerlidir. Temelde bu iki Türk lehçesi, kiplerin kurulum mantığı ve dildeki önemi bakımından hemen hemen aynı özelliklere sahiptir. Bu çalışmada, beş ile on yaş arası Kırgız çocuklarına hitaben yazılan kitaplarda kiplerin kullanımı incelenmiştir. İncelemede, en çok hangi haber veya tasarlama kiplerinin kullanıldığı, anlatımda hangi şahsın öne çıktığı ve nedenleri sorgulanmış; kiplerin kullanımında çocukların yaşlarının dikkate alınıp alınmadığı, buna göre basit veya birleşik kiplerin metinlerdeki kullanım sıklığı araştırılmıştır. Sonuçta, bu yaş grubu Kırgız çocukları için bir metin oluşturulması esnasında nelere dikkat edildiğine ve edilmesi gerektiğine değinilmiştir.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

FİNANSMAN: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik İzni: Zenica Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından 04.04.2022 tarihli, 04-100-001-0574/22 sayılı kararla etik izni verilmiştir.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %9

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 25.04.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1502174

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Türkçe Eğitimi ABD / Dr., Selçuk University, Faculty of Education, Turkish and Social Studies Education, Department of Turkish Education (Konya, Türkiye), mensuuascii@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-3938-4828> **ID:** <https://ror.org/045hgzm75>, **ISNI** 0000 0001 2308 7215, **Crossreff Funder ID:** 501100007086

³ YL. Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Türk Dili Bilim dalı / MA. Student, Selçuk University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Department of Turkish Language (Konya, Türkiye), fatmanureril97@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-5809-2791> **ROR ID:** <https://ror.org/045hgzm75>, **ISNI:** 0000 0001 2308 7215, **Crossreff Funder ID:** 501100007086

Anahtar Kelimeler: Ana dili öğretimi, Kırgızca, Kırgız çocuk edebiyatı, kipler

Use of modal in The Language of Kyrgyz children's books⁴

Abstract

Nowadays, in mother tongue teaching, grammar is taught by interspersing sentences. This practice may be suitable for other languages, but since Turkish is an agglutinative language, grammar and suffix relations are closely interconnected. For this reason, teaching grammar and other subjects in teaching Turkish should be handled under a separate heading but simultaneously. The concept of tense and the establishment of tenses are important in teaching the mother tongue of Turkish. The time of the action is a necessity for its realization. The tense in the action transforms from abstract to concrete with modal suffixes. The first thing that those who learn Turkish will learn after learning the basic rules of the language is the construction of modes. For this reason, a person who learns Turkish must also learn the grammar correctly and completely. The Kyrgyz language is a dialect of the general Turkish language, with the sound structure of Ayak / Tooluu, the Kipchak dialect in terms of tribal distinction, and the northeastern group in terms of geographical orientation. Although it seems like a dialect far from Turkish in terms of vocabulary, all the features explained above are also valid for the Kyrgyz language. Fundamentally, these two Turkish dialects have almost the same characteristics in terms of the installation logic of the modes and their importance in the language. In this study, the use of tenses in books written for Kyrgyz children between the ages of five and ten is examined. In the analysis, it is determined which tenses are used most. It is questioned which person stood out in the texts and the reasons for this. Attention is paid to whether the ages of the children are taken into account when using the tenses. The frequency of use of simple or compound modes in texts is investigated. As a result, it has been determined what is and is not taken into consideration when creating a text for Kyrgyz children.

Keywords: Teaching mother tongue, Kyrgyz language, Kyrgyz children's literature, modes

⁴ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Ethics Statement: Ethical approval was granted by the Ethics Commission of the University of Zenica with the decision dated 04.04.2022 and numbered 04-100-001-0574/22.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 9

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 25.04.2024-**Acceptance Date:** 20.06.2024-

Publication Date: 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502174

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

I.Giriş

I.1. Ana Dili Öğretiminde Dil Bilgisinin Önemi

Çağdaş dünyada uygulanan ana dili öğretiminde ve yabancılara dil öğretiminde, dil bilgisi metin içinde cümlelere yayılarak öğretilmekte, dolayısıyla gramer öğretimi geri plana atılmaktadır. Bu uygulama diğer diller için uygun olabilir ama Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için, dil bilgisi ile ek ilişkisi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Saussure'ün bir satranca benzettiği dil örneği tam da Türkçeyi tarif eder gibidir⁵.

Türkçede kelimeler, cümleleri oluşturan öğelerdir; cümleler ise bir yargının yer aldığı anlamlı bütünlüklere sahiptir. Bu öğeler, Türkçede kök ve eklerle oluşmaktadır. Türkçenin bu durumu, dil bilgisi öğretiminin önemini arttırmaktadır. Ana dili öğretiminde dil bilgisi, doğru düşünme, konuşma ve yazmaya yardımcı bir çalışma alanıdır. Dil bilgisi öğretimiyle, öğrenciler dilin olanaklarını, sınırlarını ve gizli gücünü ortaya çıkarmaktadırlar (Sever 2004: 28).

Eklemeli ve kaynaşık olarak kabul edilen Türkçede, oldurganlık, ettirgenlik, edilgenlik gibi çatı ekleriyle zaman, olumsuzluk, yeterlik ve yetersizlik, istek, koşul, çoğul, durum gibi yapım ve çekim ekleri belirli sıralarla köke eklenmektedir (Tosun 2005: 22). Türkçede zaman kavramını anlatmak için ek ve kök ilişkisi önemli bir ayrıntıdır. Türkçenin en temel dil bilgisi yapılarından biri de zamanlardır. Zaman, başı ve sonu olmayan bir akıştır. Bir işin, bir oluşun içinde bulunduğu soyut süredir. Zaman adını verdiğimiz bu uçsuz bucaksız kavramı, birtakım gruplara ayırarak sınırlandırmaya çalışırız. Bu sınırlandırmada, dayanak noktası konuşma anıdır. Söylenilen eylemin, gerçekleşme durumu konuşma durumuna göre değişmektedir (Üstünova 2005: 188). Geçmiş, şimdi ya da gelecek ekseninde belirlenen zaman kavramı, eylemin söylenme durumuna göre farklılık göstermektedir. Dün, bugün ve yarın bu zamanları somutlaştıran belirteçlerdir.

Türkçenin ana dili veya yabancılara öğretiminde, zaman kavramı ve işlenişi önemlidir. Eylemin zamanı, onun gerçekleşmesi için bir zorunluluktur. Eylemdeki zaman, zaman veya kip ekleri ile soyut hâlden somut hâle dönüşmektedir. Türkçeyi öğrenenler, dilin temel kurallarını öğrendikten sonra ilk öğrenecekleri konu zaman kurulumlarıdır ki bunun için de dil bilgisi öğrenimi şarttır.

Türkçede ve çağdaş Türk lehçelerinde zaman ifade eden yapılar, diğer dillere nazaran oldukça fazladır. Bildirme (haber) kipleri içinde ele alınan zaman ekleri, eylemde anlatılmak istenilen zamanı belirgin bir şekilde gösterir. Tasarlama kipleri ise sadece bir dileği, isteği, ricayı, zorunluluğu, emri gösteren yapılarıdır. Türkiye Türkçesinin dil bilgisi kitaplarında ikisi geçmiş zaman olmak üzere beş basit kip (bildirme kipleri), dört tasarlama kipi; bunlara ilaveten hikâyeye, rivayet ve şart olmak üzere birleşik kipler oluşturan üç yapı daha vardır. Kırgız dilinde dördü geçmiş zaman, ikisi şimdiki zaman, üçü gelecek zaman olmak üzere dokuz basit zaman (bildirme kipleri); üçü istek, üçü gereklilik olan sekiz tasarlama kipli vardır. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kırgız dilinde de üç temel birleşik kip bulunmaktadır (Kasapoğlu Çengel 2017: 250-276). Görüldüğü gibi, Kırgız dili kip kurulumları bakımından Türkiye Türkçesinden zengindir.

Ana dili öğretiminde nasıl ki bazı temel kelimeler önce öğretilirse, dil bilgisinde de kiplerin öğretim sırası, hangi zaman veya tasarlama kipine en çok ihtiyaç duyulursa onun öğretimiyle başlanılır. Tosun'a

⁵ Saussure, bir dilin diziliş özelliklerini izah ederken onu satranca benzetir. Satrancın nasıl ve nereden ortaya çıktığını, onun dış özelliğini, satranç kurallarının iç özelliğini, satranç taşlarının nelerden yapıldığının oyunu etkilemediğini ama taşların sayısının artması yahut azalmasının oyunun sistemini tamamen değiştirdiğinden bahseder. (Saussure 2001: 26).

göre, Türkçenin öğretiminde öncelikle şimdiki zaman, ardından gelecek zaman ve geniş zamanın öğretilmesi daha yararlı olacaktır (2005: 26). Bir başka deyişle, günlük hayatta en çok kullanılan ve en fazla ihtiyaç duyulan kip, ilk olarak öğretilmelidir.

Kiplerin öğretiminde sıralamaya etki edecek bir başka unsur da kolaylık zorluk meselesidir. Dil bilgisi, dilin temelinde yer almasına rağmen, dili öğrenenlere bazen zorluk olarak görülmektedir. Gramer, dilin bir mantık bütünlüğünü içermektedir. Beynin sağ yarısı kullanılarak kazanılan dil becerisinin aksine, gramer beynin sol yarısının kavradığı ve algıladığı bir sistemdir. Bu bakımdan genelde gramer konuları, özelde kipler gibi konular, basitten karmaşığa doğru verilmelidir (Yalçın 2006: 44).

Cumakunova, Türkçenin çağdaş lehçelerle olan benzerliğinin, onun öğretilmesinde konu sıralamasına etki ettiğini şu cümlelerle açıklar: “Türkçe ile Kırgızca arasındaki başlıca ortaklık, isim ve fiil köklerinde, sayılarda, renk bildiren sıfatlarda, şahıs ve işaret zamirlerinde görülmektedir. Yapım eklerinde pek fark yoktur ve kelime türetmede öğrenciler zorlanmamaktadırlar. Fakat asıl sorun fiil çekiminde yaşanmaktadır. Kırgızca ve Türkçenin zamanlarından sadece görülen geçmiş zaman benzer özellikler göstermektedir. Dolayısıyla, fiil hakkındaki tüm kavramları, görülen geçmiş zaman örneğinde anlatmak, onu bir geçit olarak kullanmak, sonra diğer zamanlara geçmek amaca uygun görülmektedir (Cumakunova 2001: 70). Bu saptamada bizim için önemli olan husus, aynı ana dilden gelmiş olsalar bile, kip yapıları bakımından Kırgızca ile Türkçenin farklılığına vurgudur.

Erol, yabancılar için Türkçe öğretiminde kiplerin hangi sırayla öğretilmesinin en doğru olacağını araştırdığı tezinde şu sonuca varmıştır: “*Türkçenin öğretiminde bildirme ve tasarlama kiplerinin sıralaması şöyle olmalıdır: Şimdiki Zaman, Görülen Geçmiş Zaman, Emir Kipi, Gelecek Zaman, İstek Kipi, Öğrenilen Geçmiş Zaman, Geniş Zaman, Gereklilik Kipi, Şart Kipi*” (Erol 2008: 144). Bu araştırma, her ne kadar Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için yapılmış olsa da, ana dili öğretiminde de benzer kullanım sıklığı görülür ve aynı sıralama takip edilebilir.

I.2. Çocuk Edebiyatı

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde çocuk “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak.” (2011: 556); çocuk edebiyatı ise “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşıl原因an, eğitici bir edebiyat türü, çocuk yazını.” (2011: 557) şeklinde açıklanmıştır. İnsanoğlunun “çocukluk yaşını” takriben iki ile on üç yaş arası olarak kabul edebiliriz. Bir başka deyişle çocuk edebiyatı, insanların iki ile on üç yaş aralığında bulunan üyelerine yönelik üretilen edebiyattır.

Çocuk edebiyatı, çocuklar için oluşturulmuş sözlü ve yazılı türlerin bütünüdür. Genel edebiyat başlığı altında bir tür olarak yer edinen çocuk edebiyatı; içerik, açıklık, sadelik ve anlatım bakımından çocuklara özeldir. Bu durum çocukların, yetişkin bireylere göre anlama ve algılama biçiminin farklı olduğunu gösterir (Koyuncuoğlu 2021: 2).

Dünyanın bütün milletlerinde ve her dönemde yetişkinler için edebiyat gelişip insanlar için vazgeçilmez bir olgu hâlini alırken çocuklar için edebiyat genellikle ihmal edilmiştir. Bunun en temel nedeni, çocuklar için kaleme alınan eserlerin hakir görülmesidir. Çocuklar için eserler veren yazarlar da maalesef bu basitlikle suçlanmış, onların ürettikleri hikâye, roman, şiir gibi eserler bir edebiyat ürünü olarak kabul edilmemiş yahut “çocuklar için” yazılan sıradan, yüzeysel yapıtlar hanesinde görülmüştür.

Ancak son yıllarda, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocuğa yönelik edebiyata verilen önem artmış, çocukların eğitimi ve gelişimi için son derece önemli bir olgu olduğu gerçeği kabul edilmiştir.

Bir millet için dilin ne denli önemli olduğunu artık herkes bilmektedir. Milletlerin gelecekları ise çocuklardır. Dolayısıyla çocukların dillerini iyi kullanmaları, bir millet için son derece değerlidir. Dilini iyi kullanan, kendini yeterli sözcüklerle ve doğru ifade edebilen, o milletin dil kodlarıyla düşünebilen bir nesil, söz konusu milletin geleceğinin çimentosu gibidir. Bu gerçekten hareketle, çocuklar için oluşturulan edebiyat da çok değerlidir ve asla ihmal edilmemesi gereken bir alandır.

Çocuklara yönelik oluşturulan eserler, onların dil becerilerinin gelişiminde, ana dilini doğru kullanmaları ve geliştirmeleri konusunda son derece önemli kaynaklardır. Bu kaynaklar ana dilinin ruhunu bellemede, soyut ve somut kavramların elbiseleri kabul edilen sözcüklerin zihinde netleşmesinde; düşünme, anlama ve anlatma becerilerinin gelişiminde doğrudan etkilidir. Okul öncesinden itibaren çocuk edebiyatıyla tanışan birey, ana dili sevgi ve sezgisini beynine nakşetmeye başlar (Çer 2012: 888).

Bir çocuk dil gelişimini ilkin yakınlarından ve yakın çevresinden edinir. Başta ebeveynleri ve yakın akrabalarının dili çocuğun dilini yönetir. Buna bağlı olarak, o çocuğun dili ancak yakınlarından duyduğu, öğrendiği kadar gelişebilir. İşte tam da burada çocuğun okul öncesi ve ilkokuldan itibaren çocuk edebiyatıyla tanışması, onun dilinin gelişimi için önemli bir olgu hâlini alır. Denilebilir ki çocuk edebiyatı, yakın çevresi farklı dil becerileri olan çocukların dillerini bir standarda ulaşmaları için de çok önemli olmaktadır.

Çocuklar için üretilen edebiyatın dili, onların yaşlarına, gelişim süreçlerine, buldukları çevreye, onların gelişiminde hedeflenen noktaya ulaştırılmasına; ait oldukları milletin geleneklerine, âdetlerine, hafızalarına, değer yargılarına uygun olmalıdır. Onlar için üretilen eserlerde kullanılan sözcükler, sözcük grupları, cümleler, dil bilgisi özellikleri; anlatım türleri ve özellikleri ile konular özenle seçilmelidir. Yetişkine dair yazılan bir eserde kullanılan sözcük sayısı ile çocuklara yönelik kaleme alınan bir eserdeki sözcükler aynı olmamalıdır.

1.2.1. Kırgız Çocuk Edebiyatı

1.2.1.1. Kırgız Çocuk Edebiyatı Hakkında Türkiye’de ve Kırgızistanda Yayımlanmış Türkçe Bilimsel Çalışmalar

Ülkemizde, Kırgız dili hakkında hatırı sayılır oranda bilimsel çalışma yapılmıştır. Kırgız edebiyatıyla ilgili çalışmalar da bir hayli fazladır. Kırgız yazarların eserlerinin Türkçeye kazandırılması ve Kırgız edebiyatı hakkında bilimsel çalışmalar azımsanmayacak sayıdadır. Öte yandan, Kırgız çocuk edebiyatı hakkında bilimsel yahut popüler yayınlar, yukarıda zikredilen yayınlarla kıyaslandığında çok azdır. Türkiye’de Kırgız çocuk edebiyatıyla ilgili tespit edebildiğimiz yayınlarda Gül Banu Duman isminin ön plana çıktığını görülmektedir. Kırgız çocuk edebiyatıyla ilgili bilimsel çalışmalar, kronolojik sırayla şunlardır:

- Konuyla ilgili yapılan ilk Türkçe bilimsel çalışma Kırgızistan’da hazırlanmış, henüz basılmamış bir yüksek lisans tezidir. Mustafa Ocakbeği tarafından 2007 yılında, Bişkek Kırgız-Türk Manas Üniversitesi’nde savunulan tezin adı *Aah Tokombayev’in Ezginin Sırrı ve Yaralı Yürek Adlı Hikâyelerinin Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Bu Hikâyelerde ‘Çocuk’ Konusunun İncelenmesi*’dir (Ocakbeği 2007). Tezde dil bilgisiyle ilgili bir konuya değinilmemiş, özellikle çocuk kavramı etraflıca incelenmiştir.

b. Dünyaca ünlü Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un eserlerinde çocuk kahramanlar üzerine yüksek lisans tezi hazırlayan Bayram Güneş'in çalışması (Güneş 2013), doğrudan olmasa da dolaylı olarak Kırgız çocuk edebiyatına değinen bir tezdır.

c. Gül Banu Duman'ın yayımladığı *Kırgız Çocuk Edebiyatı* adlı kitap (Duman 2016), bu konuda Türkiye'de yayımlanmış en kapsamlı eserdir ve alanında Türkiye'de tektir. Duman, eserinde, Kırgız çocuk edebiyatının tarihini, evrelerini ve bugünkü durumunu Kırgız kaynaklarından istifade ederek ayrıntılı bir şekilde incelemiştir; eserin son bölümündeki *Kırgız Çocuk Edebiyatının Dil Hususiyetleri Üzerine Bir İnceleme* (s. 131-158) bölümünde, Kırgız çocuk edebiyatı, yazarları ve onların eserlerine tek tek değinerek ayrıntılı bir tahlil ortaya koymuştur.

d.Yine Gül Banu Duman, *Zeitschrift für die Welt der Türken /Journal of world of Turks (Türk Dünyası Dergisi)*'de "Kuseyin Esenkocoyev ve Kırgız Çocuk Edebiyatı" (Duman 2016) adlı bir makale yayımlamıştır. Duman makalede, Esenkocoyev'in Kırgız çocuk edebiyatındaki yeri, önemi ve eserleri hakkında bilgiler yer vermiştir.

e.Türkiye'de yayımlanan çalışmalar içerisinde Arda Karadavut ve Gül Banu Duman'ın *Çocuk Edebiyatı Bağlamında Kuseyin Esenkocoyev'in 'Şarda Uçkanda' Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Dil ve Üslup İncelemesi* (Karadavut, Duman 2017) adlı makale, doğrudan bir Kırgız çocuk edebiyatı ürününe dair ilk dil bilimsel araştırmadır. Bu makalede, zikredilen hikâyenin dilinin sade olduğu belirtilmiş, kelimelerin kökeni hakkında bilgi ve istatistik verilmiştir. Cümlelerin basit ve sıralı kurulduğu, kip uyumu, bazen soru cümlelerinin kullanıldığı belirtilmiş; kelimelerin sıklık dereceleri, cinsleri, isim tamlamaları, sıfat tamlamaları ve özel isimler ele alınmıştır.

f. Duman, "Kırgız Şair Toktosun Samudinov'un Şiirlerinin Ana Dili Eğitimindeki Yeri" (Duman 2018) adlı makalesinde, Samudinov'un Kırgız çocuk edebiyatına katkıları ve hizmetleri hakkında bilgiler verilmiştir.

g. Shadmanai Supataeva'nın yüksek lisans tezi olarak hazırladığı *Kırgız Türklerinde Çocuk Folkloru* (Supataeva 2019) adlı çalışmada, Kırgız çocuk folklorü ve Kırgız halk edebiyatında çocuk gibi konular hakkında geniş ve önemli bilgiler verilmiştir.

h. Muhammed Ali İsmail Fakirullohoğlu, Kırgız çocuk edebiyatının tarihî gelişimiyle ilgili bir makale kaleme almıştır. *Geçmişten Günümüze Kırgız Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi* (Fakirullohoğlu 2021) adlı makalede, geçmişten günümüze Kırgız çocuk edebiyatının kökleri, önemli gelişim süreçleri, yazarları ve eserleri ele alınmış; Kırgız çocuk edebiyatı hakkında genel bir bilgi verilerek söz konusu yazarların araştırmalarında izledikleri yol, eğilimler ve yöntemler üzerinde durulmuştur.

I.2.1.2. Kırgız Çocuk Edebiyatının Tarihi

Kırgız edebiyat araştırmacıları Kırgız çocuk edebiyatının gelişimini beş ana döneme ayırmaktadır:

1.Ekim Devrimi'nden Önce Kırgız Çocuk Edebiyatı

2.Çağdaş Kırgız Edebiyatının Oluşum Döneminde Çocuk Edebiyatı (1920-1940)

3.İkinci Dünya Savaşı Döneminde Kırgız Çocuk Edebiyatı (1940-1950)

4.Savaş Sonrasından Bağımsızlık Yıllarına Kadarki Dönemde Kırgız Çocuk Edebiyatı (1950-1990)

5.Bağımsızlık Sonrası Kırgız Çocuk Edebiyatı (1990'dan günümüze kadar)⁶

1.2.1.2.1. Ekim Devrimi'nden Önce Kırgız Çocuk Edebiyatı

Kırgızlar, Çağatay yazı dilini kullandıkları dönemde, kendi lehçe özelliklerini gösterecek bir yazılı edebiyata sahip olmamışlardır. Ekim Devrimi'ne kadar süren bu dönemde Çağatay yazı dili ve imlasını kullanmışlar ve özellikle sözlü halk edebiyatında millî kimliklerini korumaya çalışmışlardır. Manas Destanı gibi dünyaca ünlü bir sözlü edebî esere sahip olan Kırgızların, kendi lehçelerine özgü yazı dili ve edebiyatından ancak 1920'li yıllardan itibaren söz edilebilir.

Matbaanın bu dönemde yaygın olmamasından dolayı el yazma eserler kaleme alınmıştır. O yıllara dair el yazma Kırgız eserlerinin varlığı çok sınırlıdır. Mevcut el yazmalar da yine Çağatay yazı dili kullanılarak kaleme alınmış, metinlerde çok az Kırgız diline has özellikler tespit edilmiştir.

Profesyonel Kırgız çocuk edebiyatı yoktan var olmamıştır. Bu ürünler sözlü geleneğin devamıdır. Kırgız çocukları çeşitli ırlar, bulmacalar, tekerlemeler, masallar, destanlar dinleyerek büyümüşür. Sözlü edebiyat içinde yer alan çocuk edebiyatı örnekleri bunlardır. Kırgız çocuk folklor ürünlerini *ır*, *comok* ve *camak* olmak üzere üç başlığa ayırmıştır. Bu dönemde Kırgızlara ait ne el yazma bir eser ne de matbu bir çocuk edebiyatı örneği vardır.

1.2.1.2.2. Çağdaş Kırgız Edebiyatının Oluşum Döneminde Çocuk Edebiyatı (1920-1940)

Sovyetler Birliği'nin ilk adımlarının atıldığı 1920'li yıllarda, kurulmakta olan yeni düzeni devam ettirmek ve temellerini sağlamlaştırmak için sistemle aynı ideolojiye sahip bireyler yetiştirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

1920'li ve 30'lu yıllarda henüz emekleme döneminde olan çağdaş Kırgız edebiyatının çocuklar için yazılan eserler çocuk edebiyatı formatında değildir. Kırgız edebiyatının temellerini atan yazarların henüz yeni ve tecrübesiz yazarlar olması, Kırgız edebiyatının ilk yazarlarının çocuk pedagojisinden anlamamaları, emir kulu oldukları için içlerinden geldikleri gibi değil, ısmarlama ürün var etmeleri, halkın okuma yazma oranlarının düşük olması gibi nedenler, bu dönem eserlerinin başarısız olmasının ana sebepleridir.

Çağdaş edebiyata halk edebiyatının etkileri 30'lu ve 40'lı yıllarda da devam etmiştir. Bu dönemde Togolok Moldo, A. Tokombayev, A. Ümötaliyev, N. Baytemirov, A. Tokomuşev'in halk masallarından uyarladığı hikâyeler ve yayımlanan kahramanlık destanları çocuk edebiyatına yön vermiştir. Ayrıca Kırgız çocuk edebiyatı için dünya edebiyatlarından -çoklukla Rus edebiyatından- çeviriler de yapılmıştır. 1930'lu yıllarda iyice artan çeviri eserler sayesinde Kırgız çocuklarının dünya ile tanışması sağlanmıştır.

⁶ Bu sınıflandırma, Sooronov'un *Kırgız Sovet Adabiyatı Tarihi-I* (1987) adlı eserde yazdığı "Baldar Adabiyatı" (s. 735-775) bölümünden ve Duman'ın (2016) eserlerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Sooronov, yazmış olduğu "Baldar Adabiyatı" bölümünü beş kısma ayırmış, yılları temel alarak bir sınıflandırma yapmıştır. Kitap 1987 yılında basıldığından dolayı sadece bu yıllara kadar olan Kırgız çocuk edebiyatı incelenmiştir. Duman, çalışmasında, Kırgızistan'ın bağımsızlığından sonraki durumu da ele almıştır. Kırgız çocuk edebiyatının safhaları ve süreçle ilgili geniş bilgiler için bkz. Artıkbayev 1982, Sooronov 1987, Cigitov: 1987, Suleymanov 1992, Cumakunova 2001, Aşçı 2009, Aşçı 2010, Duman 2016.

I.2.1.2.3. İkinci Dünya Savaşı Döneminde Kırgız Çocuk Edebiyatı (1940-1950)

1938-1945 yılları arasında insanlık tarihinin en kanlı savaşı cereyan etmiştir. İkinci Dünya Savaşı adıyla bilinen bu kanlı süreçte dünya uluslarının hemen tamamı bir şekilde olumsuz etkilenmiştir. Savaşa fiilen katılan ve özellikle Almanlara karşı ağır kayıplar veren Sovyetler Birliği ve bu birlik içerisinde yer alan Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, maddi ve manevi büyük bedeller ödemiştir. Bu dönemde çok fazla kayıplar veren Kırgızların edebiyatlarının ana konusu savaş olmuş, çocuklar için oluşturulan eserlerde de bu durum kendini göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı sürecinde bütün Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi Kırgız çocuk edebiyatının gelişiminin de neredeyse durma noktasına gelmiştir. Bu alanda çıkan eserlerin sayısı çok azdır.

I.2.1.2.4. Savaş Sonrasından Bağımsızlık Yıllarına Kadarki Dönemde Kırgız Çocuk Edebiyatı (1950-1990)

İkinci Dünya Savaşından Kırgızistan'ın bağımsız bir devlet olduğu 1991 yılına kadarki dönemde Kırgız çocuk edebiyatı en parlak yıllarını yaşamıştır. Savaş sonrasında Kırgız çocuklarına yönelik iyi yazılmış, doğrudan çocuklar için kalem alınan eserlerin sayısı artmış, çocuk romanı gibi yeni türler kaleme alınmaya başlanmıştır. Bu dönemde Sovyet rejimi aktif olarak süreci yönettiği için ideolojik, ısmarlama, yönlendirilmiş içi boş, tek düze, kalitesi düşük eserler de yayımlanmıştır. 1950-1952 yılları arasında Kırgız çocuk edebiyatında, önceki beş yılda yayımlanan eserlerin iki katı yayım yapılmıştır.

41 yıllık bu dönemde konu olarak "savaş, kahramanlık, vatan sevgisi" gibi konular işlenmeye devam etmiş; öte yandan "teknolojideki gelişmeler, uzay çalışmaları, çocuklar için sporun önemi, dostluk, kardeşlik, Lenin sevgisi, okulun ve okumanın önemi, din karşıtlığı, ateizm" gibi farklı konular da çocuk eserlerinde yer almıştır.

I.2.1.2.5. Bağımsızlık Sonrası Kırgız Çocuk Edebiyatı (1990'dan Günümüze)

Sovyetler Birliği 1987 yılında dağılma sürecine girmiştir. Bu tarihî sürecin hemen devamında yeni bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Kırgızlar, 31 Ağustos 1991 tarihinde Kırgızistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir.

Bu yıllarda Kırgız edebiyatı ve Kırgız çocuk edebiyatı olumsuz etkilenmiştir. Komünist devlet sisteminin çökmesiyle ekonomik güçlüğü düşen Kırgız halkının edebiyata düşkünlüğü azalmıştır. Bağımsızlıkla birlikte yeni ekonomik şartlara bağlı olarak, edebiyat dünyasından çekilmek zorunda kalan yazar ve şairler, kendilerini geçindirecek yeni uğraşlara yönelmek zorunda kalmışlardır.

Kırgız edebiyatı ve çocuk edebiyatı için en büyük darbe, Kırgız devlet matbaalarının ekonomik nedenlerle kapatılması olmuştur. Matbaaların kapatılması başka olumsuzlukları da tetiklemiş, bu değişimlerden sadece kitap basımı değil süreli yayınlar da etkilenmiştir.

Bütün bu olumsuzluklar yanında, Kırgız edebiyatı ve Kırgız çocuk edebiyatı bakımından olumlu bazı gelişmeler de olmuştur. Bunlardan en önemlisi, Sovyetler Birliği döneminde tamamen devlet güdümündeki edebiyatın bağımsız hâle gelmesidir.

II. Metot

Bu çalışma, Kırgız çocuk edebiyatı eserlerinin dilinde kullanılan basit ve birleşik kip kurulumları üzerine yapılmıştır.

Bu çalışmaya ilkin, taranacak eserlerin tespitiyle başlanmıştır. Eser seçiminde Kırgız çocuk edebiyatının her döneminden bir eser seçmek yerine, sözü edilen edebiyatın en parlak döneminden eserler ile bağımsızlığın ilk yıllarında kaleme alınan eserler tercih edilmiştir. Böylelikle Kırgızların, çocuk edebiyatının en parlak döneminde ve bağımsızlığın ilk yıllarında çocuklar için kaleme aldığı eserlerin dilinde kiplerin ne kadar uygun ve isabetli kullanıldığını tespit etmek hedeflenmiştir.

Seçilen çocuk kitaplarında, eserin hangi yaş kategorisine yönelik yazıldığına dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Bunun yerine *böböktör için* (KBK, AK, AMEM, TT, AT, TC), *kence baldar için* (TNC) ibareleri vardır. Kırgız Sözlüğü'nde *böbök* sözü her ne kadar "bebek, meme emen çocuk" (Yudahin 2011: 136) olarak geçse de modern Kırgızcada, anaokuluna başlamış yaş grubundan itibaren *bala*, *baldar* olarak adlandırılan yaş grubuna kadar olan çocuklara (takriben 4-10 yaş arası grup) da *böbök* denir.

Bu makale için 4-10 yaş arası gruba hitap eden yedi (7) çocuk kitabı seçilmiştir. Kitapların içinde birbirinden bağımsız otuz dokuz (39) çocuk hikâyesi ve masalı yer almaktadır. Seçilen eserler ve künyeleri şunlardır:

1. Bekniyazov, C. (1978) *Ala Top*, Frunze: Mektep Basması.
2. Çantöşev, K.(1982) *Adıl Mergen menen Edil Mergen, Comok*, Frunze: Mektep.
3. Bektenov, K. (1985) *Topluluu Torgoy*, Comok, Frunze: Mektep.
4. Sokolov-Mikitov, İ (1985) *Tokoydoğu Caz* (Çev. Bektur Akişev), Frunze, Mektep.
5. Sarmambetov, A. (1991) *Kımça Bel Kurmurskalar, Aŋgame-Comok*, Frunze: Adabiyat.
6. Akiyev, K. (1991) *Aç Karışkır, Comok*, Bişkek: Adabiyat.
7. Aşirbekov, M. (1991) *Tabıp, Nebere cana Cılan, Aŋgemeler*, Bişkek: Adabiyat.

Seçilen eserler Kiril harflerinden Latin harflerine aktarılmış, akabinde Türkiye Türkçesine çevrilmiştir⁷. Eserlerde geçen kipler, o eserin sayfa sırasına göre makaleye alınmış; aynı fiille benzer bir kip oluşturan birden fazla örnek olsa da bütün kip örnekleri makalede gösterilmiştir. Bu tarzda sıralanan kiplerle meydana getirilen yüklemelerin peşi sıra konulmasıyla makale metninde de bir bütünlük oluşturulmuştur. Tespit edilen kiplerin hedeflenen çocuk yaş grubuna dair uygunlukları, kiplerin kullanma sıklığı, tercih edilen haber veya tasarlama kiplerinin kullanılma nedenleri gibi olgular sonuç bölümünde değerlendirilmiştir.

⁷ Latin harflerine aktarma ve Türkiye Türkçesine çevirme bölümlerine makalede yer verilmemiştir. Bunun nedeni, sözü edilen bölümlerin çok sayfa tutacağı ve makalenin asıl hedefi için önemli bir katkı sağlamayacağı içindir. Sadece metinlerdeki kipler eser ve sayfa numaraları verilerek çalışmaya alınmıştır.

III. İnceleme

III. 1.Kipler

Kip, bir dil bilgisi terimi olarak çekimli fiilin bildirdiği oluş ve kılışın; konuşan, dinleyen veya kendisinden söz edilen şahıslar açısından ne biçimde, ne tarzda olacağını gösteren kategoridir (Korkmaz, 1992: 103). Türkçede kipler, bildirme (haber) ve tasarlama kipleri olmak üzere iki gruba ayrılır.

III. 1.1. Basit Kipler

III. 1.1.1. Bildirme (Haber) Kipleri

III. 1.1.1.1. Geçmiş Zaman Kipleri

III.1.1.1.1.A. Görülen Geçmiş Zaman

Kırgız dilinde kesin geçmiş zaman olarak değerlendirilen bu kip, *-DI/-DU* ekiyle kurulur. Tonluyla biten fiil tabanlarına /d/li; tonsuzlardan sonra ise /t/li şekiller gelir. Kipin çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır. Görülen geçmiş zamanın olumsuz çekimi iki şekilde yapılır. Birinci şekilde fiil kök ve gövdelerine *-BA/-BO-* olumsuzluk eki eklenir. İkinci şekilde *-GAN/-GOn* geçmiş zaman ekine *cok* veya *emes* kelimeleri getirilir. Görülen geçmiş zamanda soru; tonlu seslerle biten fiillerden sonra *-bI/-bU*, tonsuz seslerle biten fiillerden sonra *-pI/-pU* ekleri kullanılarak yapılır. Soru eki Kırgız dilinde daima bitişik yazılır: *ket-ti-bi* “gitti mi?” gibi (Kudaybergenov vd. 1980: 405-406; Davletov, Kudaybergenov 1980: 173-174; Davletov vd. 1982: 208-209; Abduldayev vd. 1986: 189; Kasapoğlu Çengel 2017: 203-204).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Birinci Şahıs:

kördüm! (EC s.10), uktum (EC s.10), kettim. (KBK – CA s.15), tandap aldım. (KBK – S s.19), albadım. (KBK – KK s.22), keldim. (KBK – T s.42), taptım. (KBK – T s.42), öktüm. (KBK – AyK s.43), cedim. (AK s.3), kala cazdadım. (AK s.3), ayıktım. (AK s.3), kaldım. (AK s.3), izdedim. (AK s.4), tiştedim. (AK s.4), cedim. (AK s.4), tiştedim. (AK s.4), şekşindim. (AK s.10), berkindim. (AK s.10), sekirdim. (AK s.10), cebedim. (AK s.11), çakpadım. (AK s.11), ketpedim. (AK s.11), albadım. (AK s.14), cürdüm. (AK s.17), ottodum. (AK s.17), tootpodum. (AK s.17), imerdim. (AK s.17), saldım. (AK s.17), östürbödüm. (AK s.17), alsıradım. (AK s.17), boldum. (AK s.19), oştondum. (AK s.19), kozgoldum. (AK s.19), aldattım. (AK s.22), baktım. (AK s.22), oylodum. (AK s.22), koybodum. (AK s.22), coylodum. (AK s.22), soylodum. (AK s.23), carbadım. (AK s.23), albadım. (AK s.23), cebedim. (AK s.23), çıgardım. (AK s.23), boldum. (AK s.23), kalbadım. (TNC s.4), keldim. (TNC s.5), keldim. (TNC s.7), körüp kaldım. (TNC s.12), kaldım. (TNC s.13), dedim. (TNC – I s.17), bardım. (TNC – I s.17), tüşürdüm. (TNC – I s.18), bardım. (TNC – I s.18), sezdim. (TNC – I s.22), aytıp berdim. (TNC – I s.23), tigildim. (TNC – I s.23), çarçadım. (TNC – NTT s.26), koydum. (TNC – NTT s.26), kele cattım. (TNC – I s.23), sagındım. (AT- AS s.12), baratpadım. (AMEM s.4), ötkördüm. (AMEM s.4), salgız çıktım. (AMEM s.4), boldum. (AMEM s.4), baştadım. (AMEM s.4), kaldım. (AMEM s.4), dedim. (AMEM s.5), konup kaldım. (AMEM s.5), ayttım. (AMEM s.5), oturdum. (AMEM s.5), ötkördüm. (AMEM s.6), tüşünüp kaldım. (AMEM s.6), cıgıp cürdüm. (AMEM s.6), boldum. (AMEM s.6), aldım. (AMEM s.6), taptım. (AMEM s.9), saldım. (AMEM s.9),

karmadım. (AMEM s.9), kulak türdüm. (AMEM s.9), cep oturdum. (AMEM s.10), sundum. (AMEM s.10), oturdum. (AMEM s.10), koyup kaldım. (AMEM s.10), bardım. (AMEM s.10), boldum. (AMEM s.11), berdim. (AMEM s.11), cürüp kettim. (AMEM s.11), dedim. (AMEM s.14), bardım. (AMEM s.16), çaşınıp turdum. (AMEM s.16), otura berdim. (AMEM s.16), kaldım. (AMEM s.16), berdim. (AMEM s.17), cönödüm. (AMEM s.17), şaşıp kaldım. (AMEM s.17), aldım. (AMEM s.19), boldum. (AMEM s.19), makul boldum. (AMEM s.19), koyup kaldım. (AMEM s.19), unçukpadım. (AMEM s.22), iştedim. (AMEM s.23), süzgülödüm. (AMEM s.24), karmay berdim. (AMEM s.24), kaldım. (AMEM s.24), bardım. (AMEM s.24).

Teklik İkinci Şahıs:

kettiñ. (KBK – KK s.12), kördüñbü? (KBK – KK s.13), tüştüñbü? (KBK – CA s.15), kıldıñ. (KBK – CA s.15), kıldıñ. (KBK – CA s.15), aldıñ. (KBK – S s.17), ketpediñbi. (KBK – S s.17), keçtiñbi? (KBK – KaK s.25), cazdadıñ. (KBK – KaK s.26), çeçtiñ. (KBK – AB s.28), unuttuñbu? (KBK – O s.31), kaldıñ. (KBK – O s.33), tüşüp kaldıñ? (KBK – T s.42), tüzdödüñ. (AK s.4), dediñ. (AK s.4), camındıñ. (AK s.10), zarıldıñ. (AK s.10), kaldıñ. (AK s.11), tabıldıñ. (AK s.22), kargadıñ. (AK s.23), kördüñbü? (TNC s.5), baykadıñbi? (TNC s.5), keldiñ. (TNC s.7), kördüñ? (TNC s.7), kördüñ. (AMEM s.16), aldıñbi? (AMEM s.16), soyduñ. (AMEM s.21), taptıñ. (AMEM s.22), baştıñbi? (AMEM s.22)

Teklik Üçüncü Şahıs:

üşkündürdü. (TT s.1), dedi. (TT s.1,2,3,4), ketti. (TT s.1, 2), kaldı. (TT s.1), suradı. (TT s.1), tüştü (TT s.2), surandı. (TT s.2), aytıp çalındı. (TT s.2), ötündü. (TT s.2), cönödü. (TT s.2, 3), keldi. (TT s.2-3-4), ayttı. (TT s.2, 3, 4), kondu. (TT s.3), çıktı. (TT s.3), cetti. (TT s.4), uçurdu. (TT s.4), kuudu. (TT s.4), suu kuydu. (TT s.4), aldı. (TT s.4), berdi. (TT s.4), barattı. (TC s.5), kördü. (TC s.5), bağıştardı. (TC s.5), baykadı. (TC s.5), boldu. (TC s.5), çaşındı. (TZ s.5), kötörüldü. (TZ s.6), kaytardı. (TZ s.6), kaldı. (T s.6), baştı. (T s.6), şıbbırttı. (T s.6), ayaktadı. (Cİ s.7), törödü. (Cİ s.7), çıktı. (AÜ s.8), catti. (SÜ s.8), cedi. (SÜ s.8), koydu. (EC s.10), ketti. (TÇC s.11), kördü. (TÇC s.11), kaçtı. (TÇC s.11), baştı. (TÇC s.11), kaldı. (TÇC s.11), karap turdu. (TÇC s.11), tıñşap turdu. (TÇC s.11), çaşındı. (TK s.12), tüştü. (TK s.12), ketti. (TK s.12), kıykırdı. (TK s.13), koydu. (TK s.13), ciberdi. (TK s.13), barattı. (TK s.13), tırmalay berdi. (KBK – AK s.3), boldu. (KBK – AK s.3), bolo tüştü. (KBK – AK s.3), oyloodu. (KBK – AK s.3), ciberdi. (KBK – AK s.3), karadı. (KBK – AK s.3), cazdı. (KBK – AK s.3), cırgay tüştü. (KBK – AK s.3), kıykırdı. (KBK – AK s.3), dedi. (KBK – AK s.3 s:5 s:7), ezildi. (KBK – AK s.3), kızırıp catti. (KBK – AK s.5), kaldı. (KBK – AK s.5), ün çıktı. (KBK – AK s.5), kürüldödü. (KBK – AK s.5), burulup catti. (KBK – AK s.5), kirdi. (KBK – AK s.7), ciberdi. (KBK – AK s.7), karadı. (KBK – AK s.7), bışkırdı. (KBK – AK s.7), turguzdu. (KBK – AK s.7), koyuldubı? (KBK – AK s.7), suradı. (KBK – AK s.7), kızığıp catti. (KBK – K s.8), ketti. (KBK – K s.8), berdi. (KBK – K s.8), keldi. (KBK – K s.8), kala berdi. (KBK – K s.8), barattı. (KBK – K s.8), berdi. (KBK – K s.8), umtuldu. (KBK – K s.8), kaçtı. (KBK – K s.8), cetti. (KBK – K s.8), ketti. (KBK – K s.8), kaldı. (KBK – K s.8), turdu. (KBK – K s.8), keldi. (KBK – K s.10), baştı. (KBK – K s.10), çaptırdı. (KBK – K s.10), ciberdi. (KBK – K s.10), sıybay turdu. (KBK – K s.10), catti. (KBK – K s.10), ketti. (KBK – K s.10), kaldı. (KBK – K s.10), barattı. (KBK – K s.10), cürdü. (KBK – K s.10), oyloodu. (KBK – K s.10), kondu. (KBK – K s.10), cata ketti. (KBK – K s.11), bütpödü. (KBK – K s.11), barattı. (KBK – K s.11), oyloodu. (KBK – K s.11), uguldu. (KBK – K s.11), berdi. (KBK – K s.11), basıp kaldı. (KBK – K s.11), kelbedi. (KBK – K s.11), catti. (KBK – K s.11), kördü. (KBK – K s.11), sezdi. (KBK – K s.11), dedi. (KBK – K s.11), çıkpadı. (KBK – KK s.11), keldi. (KBK – KK s.12), albadı. (KBK – KK s.12), kıykırdı. (KBK – KK s.12), suroo berdi. (KBK – KK s.12), karap catti. (KBK – KK s.12), ciberdi. (KBK – KK s.12), sürdöndü. (KBK – KK s.12), ün kattı. (KBK – KK s.13), baş iykedi. (KBK – KK s.13), kaldı. (KBK – KK

s.13), koşumçaladı. (KBK – KK s.13), bastı. (KBK – KK s.13), cünödü. (KBK – KK s.13), toktodu. (KBK – KK s.13), ciberdi. (KBK – KK s.13), oygottu. (KBK – CA s.14), oronđodu. (KBK – CA s.14), dedi. (KBK – CA s.14), tüştü. (KBK – CA s.14), keketti. (KBK – CA s.14), koydu. (KBK – CA s.14), tüşüp cattı. (KBK – CA s.14), mayrağdattı. (KBK – CA s.14), köründü. (KBK – CA s.14), cünödü. (KBK – CA s.14), çurkadı. (KBK – CA s.14), tüştü. (KBK – CA s.14), katıp kaldı. (KBK – CA s.14), körö koydu. (KBK – CA s.14), kıykırdı. (KBK – CA s.14), ciberdi. (KBK – CA s.15), tegerenip kaldı. (KBK – CA s.15), maktadı. (KBK – CA s.15), körböy kaldı. (KBK – CA s.15), kıykırıp cattı. (KBK – CA s.15), taptı. (KBK – CA s.15), kala cazdadı. (KBK – CA s.15), saktap kaldı. (KBK – CA s.15), bezildedı. (KBK – CA s.15), tap berdi. (KBK – CA s.15), ün çıktı. (KBK – CA s.15), cardam berdi. (KBK – CA s.15), dedi. (KBK – CA s.15), şıbradı. (KBK – CA s.15), basıp keldi. (KBK – CA s.15), cünöp ketti. (KBK – CA s.15), korsoydu. (KBK – CA s.17), tappay kaldı. (KBK – CA s.17), ilinip turdu. (KBK – S s.17), suray berdi. (KBK – S s.17), alıp kaldı. (KBK – S s.18), dedi. (KBK – S s.18), ciberdi. (KBK – S s.18), kelip ketti. (KBK – S s.18), catkırıp kaldı. (KBK – S s.18), kayrıldı. (KBK – S s.18), cettibi? (KBK – S s.19), caktı. (KBK – S s.19), ciberdi. (KBK – S s.19), coop berdi. (KBK – S s.19), albay çıktı. (KBK – KK s.19), çekti. (KBK – KK s.20), çataşp kaldı. (KBK – KK s.20), cetti. (KBK – KK s.20), oylono ketti. (KBK – KK s.20), çappadı. (KBK – KK s.20), kirdi. (KBK – KK s.20), aşıktı. (KBK – KK s.20), tüştü. (KBK – KK s.20), esketti. (KBK – KK s.20), keldi. (KBK – KK s.20), kete berdi. (KBK – KK s.20), kulap ketti. (KBK – KK s.20), tana tüştü. (KBK – KK s.20), sezdi. (KBK – KK s.21), kıykırıp kirdi. (KBK – KK s.21), çıkpay kaldı. (KBK – KK s.21), ızalandı. (KBK – KK s.21), suradı. (KBK – KK s.21), ciberdi. (KBK – KK s.21), koydu. (KBK – KK s.21), tiydi. (KBK – KK s.21), ketip kaldı. (KBK – KK s.21), oylodu. (KBK – KK s.21), kulap tüştü. (KBK – KK s.21), oturup kaldı. (KBK – KK s.21), öttü. (KBK – KK s.21), karagansıdı. (KBK – KK s.21), süylödü. (KBK – KK s.21), ciberdi. (KBK – KK s.22), açılıp ketti. (KBK – KK s.22), aldı. (KBK – KK s.22), cünödü. (KBK – KK s.22), suradı. (KBK – KK s.22), berdi. (KBK – KK s.22), cetti. (KBK – KK s.22), körsöttü. (KBK – KK s.22), kördü. (KBK – KK s.22), şaşkaltadı. (KBK – KK s.22), dedi. (KBK – KK s.22), ızırındı. (KBK – KK s.22), erte turdu. (KBK – KaK s.23), battı. (KBK – KaK s.23), çeçti. (KBK – KaK s.23), keldi. (KBK – KaK s.23), carık etti. (KBK – KaK s.23), çıktı. (KBK – KaK s.23), aldı. (KBK – KaK s.23), burdu. (KBK – KaK s.23), bastı. (KBK – KaK s.23), kaldı. (KBK – KaK s.23), boldu. (KBK – KaK s.25), ciberdi. (KBK – KaK s.25), tüştü. (KBK – KaK s.25), tappay kaldı. (KBK – KaK s.25), aldı. (KBK – KaK s.25), öttü. (KBK – KaK s.25), cünödü. (KBK – KaK s.25), barattı. (KBK – KaK s.25), tüşündü. (KBK – KaK s.25), keldi. (KBK – KaK s.25), bata kıldı. (KBK – KaK s.25), ugup cattı. (KBK – AB s.26), bolup ketti. (KBK – AB s.26), oylodu. (KBK – AB s.26), aşpay kaldı. (KBK – AB s.26), karadı. (KBK – AB s.26), koşumçaladı. (KBK – AB s.26), cünödü. (KBK – AB s.26), suradı. (KBK – AB s.27), açtı. (KBK – AB s.27), keldi. (KBK – AB s.27), turup kaldı. (KBK – AB s.27), urundu. (KBK – AB s.27), tüşünö koydu. (KBK – AB s.27), oturdu. (KBK – AB s.27), oylodu. (KBK – AB s.27), şerdenip ketti. (KBK – AB s.27), kısıp koydu. (KBK – AB s.27), turdu. (KBK – AB s.27), baştadı. (KBK – AB s.27), toktodu. (KBK – AB s.28), dedi. (KBK – AB s.28), oturup kaldı. (KBK – AB s.28), öküüm sürdü. (KBK – AB s.28), çıktı. (KBK – AB s.28), aşıktı. (KBK – Kez s.29), barattı. (KBK – Kez s.29), çeçti. (KBK – Kez s.29), oylodu. (KBK – Kez s.29), albadı. (KBK – Kez s.29), cünödü. (KBK – Kez s.29), kete berdi. (KBK – Kez s.29), toktop kaldı. (KBK – Kez s.29), çeçti. (KBK – Kez s.29), cata ketti. (KBK – Kez s.29), sezbey kaldı. (KBK – Kez s.29), kele cattı. (KBK – Kez s.29), ötüp ketti. (KBK – Kez s.30), alasalıp ketti. (KBK – Kez s.30), köründü. (KBK – Kez s.30), cetip keldi. (KBK – Kez s.30), köründü. (KBK – Kez s.30), cetip keldi. (KBK – Kez s.30), cazdadı. (KBK – Kez s.30), cata ketti. (KBK – Kez s.30), candık. (KBK – Kez s.30), dedi. (KBK – Kez s.30), baştadı. (KBK – Kez s.30), oylonup kaldı. (KBK – Kez s.30), sıybay turdu. (KBK – Kez s.30), kalbadı. (KBK – Kez s.30), cönöp ketti. (KBK – Kez s.30), kaytıp keldi. (KBK – Kez s.31), basıp kaldı. (KBK – O s.31), oltura ketti. (KBK – O s.31), küldü. (KBK – O s.31), cönödü. (KBK – O s.31), taap aldı. (KBK – O s.31), aşıktı. (KBK – O s.31), salıp turdu. (KBK – O s.31), kol saldı. (KBK – O s.31), dayar turdu.

(KBK – O s.32), urdu. (KBK – O s.32), kıykırdı. (KBK – O s.32), cerden kaldı. (KBK – O s.32), cete ketti. (KBK – O s.32), saldı. (KBK – O s.32), kıykırdı. (KBK – O s.32), ciberdi. (KBK – O s.32), dedi. (KBK – O s.32), tiydi. (KBK – O s.33), ugup oturdu. (KBK – O s.33), çıktı. (KBK – O s.33), keldi. (KBK – O s.33), tüşündürdü. (KBK – O s.33), cıınıdadı. (KBK – O s.33), bardı. (KBK – C s.33), çıga keldi. (KBK – C s.33), cönödü. (KBK – C s.34), kaldı. (KBK – C s.34), çurkap keldi. (KBK – C s.34), basa ketti. (KBK – C s.34), çoyulup cattu. (KBK – C s.34), berbey koydu. (KBK – C s.34), boldu. (KBK – C s.34), baştadı. (KBK – C s.34), cetip bardı. (KBK – C s.34), casadı. (KBK – C s.35), büttü. (KBK – C s.35), basıp keldi. (KBK – C s.35), suradı. (KBK – C s.35), ayginelep turdu. (KBK – C s.35), baştadı. (KBK – C s.35), tartıp cürdü. (KBK – C s.35), kele cattu. (KBK – C s.36), boldu. (KBK – C s.36), ötü berdi. (KBK – C s.36), barattı. (KBK – KoK s.36), bolup cürdü. (KBK – KoK s.36), östü. (KBK – KoK s.36), cetip keldi. (KBK – KoK s.36), ayttı. (KBK – KoK s.36), taktı. (KBK – KoK s.36), kötördü. (KBK – KoK s.36), aylandı. (KBK – KoK s.36), bolup cürdü. (KBK – KoK s.36), aşpadı. (KBK – KoK s.36), közü cetti. (KBK – KoK s.36), berdi. (KBK – KoK s.36), alıp keldi. (KBK – KoK s.36), ayttı. (KBK – KoK s.36), tabılbadı. (KBK – KoK s.38), okuya boldu. (KBK – KoK s.38), ketti. (KBK – KoK s.38), tiydi. (KBK – KoK s.38), ayttı. (KBK – KoK s.39), cönödü. (KBK – KoK s.39), albadı. (KBK – KoK s.39), tutalandı. (KBK – KoK s.39), aldı. (KBK – KoK s.39), izdep cürdü. (KBK – KoK s.39), çeçti. (KBK – KoK s.39), kelip cattu. (KBK – KoK s.39), kirdi. (KBK – KoK s.39), albadı. (KBK – KoK s.39), bilinbedi. (KBK – C s.39), cata berdi. (KBK – C s.39), açıldı. (KBK – C s.39), albadı. (KBK – C s.39), kördü. (KBK – C s.40), sezilip turdu. (KBK – C s.40), taanıdı. (KBK – C s.40), ızırındı. (KBK – C s.40), buyruk berdi. (KBK – C s.40), ökünüp cattu. (KBK – C s.40), tüşündü. (KBK – C s.40), çeçti. (KBK – C s.40), kirdi. (KBK – T s.42), turdu. (KBK – T s.42), uguldu. (KBK – T s.42), kördü. (KBK – T s.42), urgulay ketti. (KBK – T s.42), başkarıp cürdü. (KBK – AyK s.43), körüp cattu. (KBK – AyK s.43), baştaldı. (KBK – AyK s.44), salgılaşıp cattu. (KBK – AyK s.44), saldı. (KBK – AyK s.44), közü cetti. (KBK – AyK s.44), bayladı. (KBK – AyK s.44), ökünüp aldı. (KBK – AyK s.44), karap turdu. (KBK – AyK s.44), uguldu. (KBK – AyK s.44), koydu. (KBK – AyK s.45), kıykırdı. (KBK – AyK s.45), kelattı. (KBK – AyK s.45), kala cazdadı. (KBK – AyK s.45), sala berdi. (KBK – AyK s.45), urdu. (KBK – AyK s.45), kol saldı. (KBK – AyK s.45), matap saldı. (KBK – AyK s.45), aldı. (KBK – AyK s.45), ceñildi. (KBK – AyK s.45), düñgüröttü. (KBK – AyK s.45), çıgıp cattu. (KBK – AyK s.46), turdu. (KBK – CKB s.46), öptü. (KBK – CKB s.46), kayrıldı. (KBK – CKB s.46), taktı. (KBK – CKB s.48), anık cetti. (KBK – CKB s.48), karap turdu. (KBK – CKB s.48), köçö baştadı. (AK s.3), oñoldu. (AK s.3), albadı. (AK s.3), kele cattu. (AK s.3), uçurap cattu. (AK s.3), tiştep aldı. (AK s.3), oyloğu. (AK s.3), dedi. (AK s.3), tiydim. (AK s.3), cedim. (AK s.3), boldu. (AK s.3), sındı. (AK s.6), oylondu. (AK s.6), dedi. (AK s.6), ayttı. (AK s.6), toktoy kaldı. (AK s.7), oylonup turdu. (AK s.7), ciberdi. (AK s.7), colgo tüştü. (AK s.7), cönödü. (AK s.8), ilinbedi. (AK s.8), çatıp kaldı. (AK s.8), kirdi. (AK s.8), baylandı. (AK s.8), torup keldi. (AK s.8), köründü. (AK s.8), kötörüldü. (AK s.8), albadı. (AK s.8), cönöp kaldı. (AK s.8), çıgıp kaldı. (AK s.8), kınaldı. (AK s.8), oylobodu. (AK s.10), burdu. (AK s.10), cönöy berdi. (AK s.10), boldu. (AK s.10), ırıp ketti. (AK s.10), çıkpadı. (AK s.10), kubaladı. (AK s.11), çokçoyup oturdu. (AK s.11), kettibi. (AK s.11), cettibi. (AK s.11), tüştü. (AK s.13), oyloğu. (AK s.13), baştadı. (AK s.13), keldi. (AK s.13), bardı. (AK s.13), ketti. (AK s.13), oylop turdu. (AK s.13), oylondu. (AK s.14), ayttı. (AK s.16), oyloğu. (AK s.16), kabil boldu. (AK s.16), bildi. (AK s.17), oylondu. (AK s.19), dedi. (AK s.19), oroy baştadı. (AK s.19), bardı. (AK s.19), süzdü. (AK s.19), tazalandı. (AK s.19), keldi. (AK s.19), tüşüp cattu. (AK s.21), çıgıp ketti. (AK s.21), çıga tüştü. (AK s.21), körö saldı. (AK s.21), karadı. (AK s.21), turdu. (AK s.21), bara cattu. (AK s.21), buzuldu. (AK s.22), ızgırılıp cönödü. (AK s.22), dedin. (AK s.23), tüşö kaçtı. (AK s.23), şaşıp kaldı. (AK s.24), çurkadı. (AK s.24), bara cattu. (AK s.24), cönödü. (AK s.24), tüştü. (AK s.24), çıktı. (AK s.24), cıgıldı. (AK s.24), kaldı. (AK s.24), kete berdi. (AK s.24), çıktı. (AK s.24), bardı. (AK s.24), alıp keldi. (AK s.24), salıp koydu. (AK s.24), colgo tüştü. (AK s.24), taptı. (TNC s.3), koydu. (TNC s.3), dedi. (TNC s.4), saldı. (TNC s.4), bata kıldı. (TNC s.4), tuuradı. (TNC s.4), ayta baştadı. (TNC s.4), ünjkürdü. (TNC s.4), caşsadı. (TNC

s.4), kayttı. (TNC s.5), caydak kaldı. (TNC s.6), kuruy baştı. (TNC s.6), cılaçaç kaldı. (TNC s.6), ketti. (TNC s.6), iydi. (TNC s.6), kalıp ketti. (TNC s.5), ıldıy aktı. (TNC s.6), carıldı. (TNC s.6), töşöy baştı. (TNC s.6), çeçip berdi. (TNC s.7), bilip koydu. (TNC s.7), uktap ketti. (TNC s.7), suradı. (TNC s.7), otura berdi. (TNC s.7), atıp ketti. (TNC s.7), oygondı. (TNC s.9), tüşündü. (TNC s.9), ciberdi. (TNC s.9), koydu. (TNC s.9), otura kaldı. (TNC s.9), cıgıldı. (TNC s.9), kanabadi. (TNC s.10), kaynap cattı. (TNC s.12), kaptadı. (TNC s.12), kaldı. (TNC s.12), içirdi. (TNC s.12), ciberdi. (TNC s.12), iydi. (TNC s.12), sunalıp kaldı. (TNC s.12), suurup aldı. (TNC s.12), kata berdi. (TNC s.10), öldü. (TNC s.12), tındı. (TNC s.12), tura berdi. (TNC s.12), keldi. (TNC s.12), buula tüştü. (TNC s.13), koydu. (TNC s.13), kaynattı. (TNC s.13), cıtıldap kaldı. (TNC s.13), köşüp ketti. (TNC s.13), iydi. (TNC s.13), kirip ketti. (TNC s.13), oygonup ketti. (TNC s.13), ketire baştı. (TNC s.13), mintti. (TNC s.13), arbay baştı. (TNC s.14), çaşadı. (TNC s.14), keyip kaldı. (TNC s.13), ırgıp ketti. (TNC s.14), tüşüp kaldı. (TNC s.14), aldı. (TNC s.14), oodardı. (TNC s.14), koburap koydu. (TNC s.14), iydi. (TNC s.15), berbedi. (TNC s.15), tüştü. (TNC s.15), cata berdi. (TNC s.15), keptelip kaldı. (TNC s.15), sezilip ketti. (TNC s.15), ugulup turdu. (TNC s.15), kondu. (TNC s.15), boldı. (TNC s.15), bolup ketti. (TNC s.15), çıgandı. (TNC – I s.17), ısıp ketti. (TNC – I s.17), kördü. (TNC s.15), keldi. (TNC – I s.18), tüştü. (TNC – I s.18), cattı. (TNC – I s.18), tartıla tüştü. (TNC – I s.18), surap koydu. (TNC – I s.19), turup kaldı. (TNC – I s.19), kaytpay kaldı. (TNC – I s.19), iykegilep koydu. (TNC – I s.19), ömgöktöp kaldı. (TNC – I s.19), aldıbı? (TNC – I s.19), ayttı. (TNC – I s.19), iydi. (TNC – I s.19), şaşkalaktap kaldı. (TNC – I s.19), silkildetti. (TNC – I s.19), tıñşay baştı. (TNC – I s.20), şıbradı. (TNC – I s.20), albay koydu. (TNC – I s.20), bölüşürö baştı. (TNC – I s.20), kottu. (TNC – I s.20), bardı. (TNC – I s.20), buzdu. (TNC – I s.22), keyidi. (TNC – I s.23), buruldu. (TNC – I s.19), körsöttü. (TNC – I s.23), dedi. (TNC – NTT s.26), körsötüp koydu. (TNC – NTT s.26), körüp kaldı. (TNC – NTT s.26), karadı. (TNC – NTT s.26), koydu. (TNC – NTT s.26), ketti. (TNC – NTT s.26), körsötüp koydu. (TNC – NTT s.27), köre koydu. (TNC – NTT s.27), kübüröndü. (TNC – NTT s.27), dedi. (TNC – NTT s.27), kördü. (TNC – NTT s.27), sızday tüştü. (TNC – NTT s.26), dedi. (AT- BÜ s.3), kaldı. (AT- BÜ s.3), uktay albadı. (AT- BÜ s.3), kötöröldü. (AT- BÜ s.3), ubara kıldı. (AT- BÜ s.5), karmap aldı. (AT- BÜ s.5), ketti. (AT- BÜ s.5), dedi. (AT- BÜ s.5), kalıp cürdü. (AT- İK s.7), coop küttü. (AT- İK s.7), söz baştı. (AT- İK s.7), tuncurap turdu. (AT- İK s.7), boldı. (AT- İK s.7), kaldı. (AT- İK s.7), keldi. (AT- İK s.7), aldı. (AT- AT s.8), mayışıp kaldı. (AT- AT s.8), alıp keldi. (AT- AT s.8), oynodu. (AT- AT s.8), kulap tüştü. (AT- AT s.8), tiydi. (AT- AT s.8), kalıp kaldı. (AT- AT s.8), uktadı. (AT- AT s.8), kirdi. (AT- AT s.8), dedi. (AT- AÇK s.10), dedi. (AT- İK s.7), çıgıp ketti. (AT- AT s.8), köştöp ketti. (AT- AÇK s.10), ürüp çıktı. (AT- AÇK s.10), attı. (AT- AÇK s.10), küttü. (AT- AÇK s.10), kayra keldi. (AT- AÇK s.10), oturdu. (AT- AS s.12), tacattı. (AT- AÇK s.10), asıldı. (AT- AS s.12), alıp koydu. (AT- AS s.12), suradı. (AT- AS s.12), koydu. (AT- AS s.12), otura kaldı. (AT- I s.14), kirdi. (AT- I s.14), turup bardı. (AT- I s.14), boldı. (AMEM s.4), dedi. (AMEM s.5), sıylaştı. (AMEM s.5), çıktı. (AMEM s.5), çakırdı. (AMEM s.5), baştı. (AMEM s.6), çıga baştı. (AMEM s.9), ciberdi. (AMEM s.9), otura ketti. (AMEM s.10), dedi. (AMEM s.10), kaltırdı. (AMEM s.10), kattı. (AMEM s.10), kaldı. (AMEM s.10), baştı. (AMEM s.10), etti. (AMEM s.10), boldı. (AMEM s.11), keldi. (AMEM s.11), keldi. (AMEM s.14), tüşündü. (AMEM s.14), çıkpadi. (AMEM s.14), çıktı. (AMEM s.16), körüdü. (AMEM s.16), keldi. (AMEM s.16), ketti. (AMEM s.16), çıgıldı. (AMEM s.16), çıktı. (AMEM s.17), keldi. (AMEM s.17), ciberdi. (AMEM s.17), cıgıldı. (AMEM s.17), körüdü. (AMEM s.17), kirip cattı. (AMEM s.17), captı. (AMEM s.17), tüştübü? (AMEM s.17), uktap ketti. (AMEM s.19), kılıp turdu. (AMEM s.19), uçtu. (AMEM s.21), çarçadı. (AMEM s.21), közü cetti. (AMEM s.21), koydu. (AMEM s.21), katuu çıktı. (AMEM s.19), açtı. (AMEM s.21), ötkördü. (AMEM s.21), captı. (AMEM s.21), tıñşadı. (AMEM s.22), baştı. (AMEM s.22), kulap ketti. (AMEM s.22), tuuguzdu. (AMEM s.22), saldı. (AMEM s.22), keldi. (AMEM s.22), zırkıradı? (AMEM s.23), çaptı? (AMEM s.23), dedi. (AMEM s.23), ötkördü. (AMEM s.24), albadı. (AMEM s.24), dedi. (AMEM s.24), küp etti. (AMEM s.24).

Çokluk Birinci Şahıs:

bolduk. (KBK – K s.11), kettik. (KBK – K s.11), keldik. (KBK – AB s.27), antka turbagandık. (KBK – O s.33), kettik. (KBK – O s.33), albadık. (TNC s.10), dedik. (TNC – I s.17), coluguştuk. (AMEM s.5), albadık. (AMEM s.16), bardık. (AMEM s.16).

Çokluk İkinci Şahıs:

aldınar. (KBK – S s.19), tüşürdünör. (KBK – T s.40), kördünüzbü? (TNC s.12).

Çokluk Üçüncü Şahıs:

kalıştı. (TT s.3), terişti. (TT s.3), cıynaştı. (TT s.4), çoğultuştı. (TT s.4), boluştu. (TT s.4), beriştı. (TT s.4), kubattaştı. (TT s.5), çuruldaştı. (TT s.5), tınşaştı. (TT s.4), deştı. (TT s.6), tüşüştü. (TT s.13), cönöştü. (TT s.13), salıştı. (TZ s.6), çatıştı. (Cİ s.7), beriştı. (AÜ s.7), ötüştü. (TK s.12-13), bara catıştı. (TK s.13), kalıştı. (KBK – AK s.3), catıştı. (KBK – AK s.5), ketişti. (KBK – AK s.5), kalıştı. (KBK – AK s.5), kalıştı. (KBK – AK s.5), külüp çatıştı. (KBK – AK s.7), cönöştü. (KBK – AK s.7), toktoştı. (KBK – AK s.7), kalıştı. (KBK – K s.8), cünöştü. (KBK – K s.11), toktotuşpadı. (KBK – KK s.11), cünöştü. (KBK – KK s.12), salıp kiriştı. (KBK – CA s.15), körüştü. (KBK – CA s.15), catıştı. (KBK – CA s.15), ketişti. (KBK – S s.18), baştaştı. (KBK – S s.18), catıştı. (KBK – S s.18), cutuştu. (KBK – S s.18), körsötüp catıştı. (KBK – S s.18), ciberişti. (KBK – S s.19), katkıp catıştı. (KBK – S s.19), karaştı. (KBK – S s.19), kiriştı. (KBK – KK s.20), kelişpedi. (KBK – KK s.20), şıldınđdaştı. (KBK – KK s.20), kıykırıp catıştı. (KBK – AB s.26), çaçıp catıştı. (KBK – AB s.27), toktoştı. (KBK – AB s.27), körüştü. (KBK – AB s.27), tüşüştü. (KBK – AB s.28), şıbirap catıştı. (KBK – AB s.28), kuttuktap catıştı. (KBK – AB s.28), ötközüştü. (KBK – AB s.28), biylep cürüştü. (KBK – AB s.29), ketişti. (KBK – O s.31), ketişti. (KBK – O s.31), cürüştü. (KBK – C s.35), boluştu. (KBK – C s.36), süyröp keliştı. (KBK – KoK s.36), catıştı. (KBK – KoK s.36), oylonuştu. (KBK – KoK s.36), baştaştı. (KBK – KoK s.36), küççötüştü. (KBK – KoK s.36), izdep catıştı. (KBK – KoK s.38), boluşpadı. (KBK – KoK s.39), alıp cönöştü. (KBK – C s.40), cetişti. (KBK – T s.40), kıykırıp catıştı. (KBK – T s.42), cönöp kalıştı. (KBK – T s.42), kiyiriştı. (KBK – T s.42), attanıştı. (KBK – T s.42), şıbıraştı. (KBK – T s.43), ayrılıştı. (KBK – T s.43), kalıştı. (KBK – T s.43), baştaştı. (KBK – T s.43), körüştü. (KBK – AyK s.43), baştaştı. (KBK – AyK s.43), ant kılıp catıştı. (KBK – AyK s.43), alıştı. (KBK – AyK s.44), ötüp catıştı. (KBK – AyK s.44), kiriştı. (KBK – AyK s.44), baştaştı. (KBK – AyK s.44), aşığıp catıştı. (KBK – AyK s.44), salgılaşıp catıştı. (KBK – AyK s.44), eleyişti. (KBK – AyK s.44), kele catıştı. (KBK – AyK s.44), çurkap çığıştı. (KBK – AyK s.45), sala beriştı. (KBK – AyK s.45), cönöştü. (KBK – AyK s.45), keliştı. (KBK – CKB s.46), tosüp alıştı. (KBK – CKB s.46), körüştü. (KBK – CKB s.46), bolup kalıştı. (AK s.3), terip cürüştü. (TNC s.3), kele catıştı. (TNC s.4), baykaştı. (TNC s.4), keliştı. (TNC s.4), kalıştı. (TNC s.14), catıştı. (TNC s.14), kaçıp ketişti. (TNC s.15), kele baştaştı. (TNC – I s.18), çığıştı. (AT- BÜ s.3), toktoştı. (AT- BÜ s.3), alıştı. (AT- BÜ s.5), deştı. (AT- BÜ s.5), tamaktanıştı. (AT- BÜ s.5), akılđdaştı. (AT- AÇK s.10), boluştu. (AT- AÇK s.10), bolup kalıştı. (AT- I s.14), deştı. (AMEM s.11), artıştı. (AMEM s.14), cep catıştı. (AMEM s.21).

III.1.1.1.1.B. Görülen Uzak Geçmiş Zaman

Eski Türkçe döneminde geniş zaman sıfat-fiili olarak kullanılan ek, Kırgız Türkçesinde *-GAN/-GON* şeklinde olup görülen geçmiş zamandan daha uzak bir geçmişi ifade eder. Bu nedenle kip Türkiye Türkçesine “-mıştı” şeklinde aktarılır. Tonluyla biten fiillerden sonra g'li; tonsuzla biten fiillerden sonra k'li biçimler kullanılır. Bu kip, zamir kökenli şahıs ekleriyle çekilir.

Bu kipin olumsuzluk çekimi üç şekilde yapılır:

1.-BA-/BO- olumsuzluk eki kullanılır. Söz konusu ek, fiil tabanı ile kip ekinin arasında yer alır. Tonluyla biten fiillerden sonra b'li şekiller, tonsuzla biten fiillerden sonra ise p'li şekiller gelir.

2.-GAN/-GOn geçmiş zaman ekinden sonra *cok* veya *emes* kelimelerinin getirilmesiyle yapılır.

3.-GAN/-GOn ekine iyelik eklerinin ve daha sonra *cok* kelimesinin getirilmesiyle yapılır.

Bu kip tonlu ünsüzle bittiği için soru ekinin /b/li şekillerini alır. III. teklik ve çokluk şahsın olumsuz soru çekiminde -pi ve -pu soru eki kullanılır (Kudaybergenov vd. 1980: 406-409; Davletov, Kudaybergenov 1980: 174-175; Davletov vd. 1982: 209-211; Abduldayev vd. 1986: 189-190; Kasapoğlu Çengel 2017: 205-207).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Birinci Şahıs:

körgönümün. (KBK – C s.40), asılğanım *cok*. (AT- AS s.12), alğan *emesim* (AT- I s.14), kelgenmin. (AMEM s.19).

Teklik İkinci Şahıs:

algansıñ. (KBK – KK s.12), çıkkansıñ. (AK s.8).

Teklik Üçüncü Şahıs:

kelgen *cok*. (TT s.2), kele catgan *cokpu?* (TZ s.6), kalğan. (T s.6), çıkkan. (AÜ s.7), taralğan. (SÜ s.8), başlağan. (KKC s.9), tuulğan. (EC s.10), catkan. (EC s.10), koygon *cok*. (KBK – AK s.7), ketken *cok*. (KBK – K s.10), cürgön. (KBK – K s.11), bergen. (KBK – S s.17), alğan. (KBK – S s.18), bilgen *cok*. (KBK – KK s.20), kalğan *cok*. (KBK – KK s.21), kazgan. (KBK – KK s.22), işengen *cok*. (KBK – KaK s.25), ötülgön. (KBK – O s.33), turgan. (KBK – KoK s.36), açılğanbı? (KBK – AyK s.45), kelgen. (KBK – CKB s.46), katkan. (AK s.13), catkan. (AK s.21), kutulğan *cok*. (AK s.24), bolgon. (TNC s.3), saldırgan. (TNC s.5), kalğan. (TNC s.9), koygon. (TNC s.10), aytkan. (TNC s.10), koyulğan. (TNC s.13), ketken. (TNC – I s.18), tüşüñgön *cok*. (TNC – I s.23), cetkirgen. (AT- İK s.7), ıylagan *cok*. (AT- AT s.8), kalğan *cok*. (AT- AT s.8), bargan *cok*. (AT- AT s.8), bergen *cok*. (AMEM s.10), üyrötkön. (AMEM s.23).

Çokluk Birinci Şahıs:

ötkönbüz. (KBK – S s.17), talaşkanbız. (TNC – I s.23).

Çokluk Üçüncü Şahıs:

çığışkan. (AÜ s.8), törölüşkön. (AÜ s.8), alışkan. (KKC s.9), çaşınışkan! (EC s.10), kelişken. (TNC s.10), kalışkan. (AT- İK s.7), öltürüşkön. (AMEM s.23).

III.1.1.1.1.C. Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman

Kırgız dilinde öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman için *-(I)ptIr/(U)ptUr* eki kullanılır. Kip, zamir kökenli şahıs ekleriyle çekilir. Olumsuz şeklinde tonluyla biten fiillerden sonra *-bA/-bO-*; tonsuzla biten fiillerden sonra *-pA/-pO-* ekleri kullanılır. Duyulan geçmiş zamanın soru çekiminde, tonlulardan sonra *-bI/-bU*; tonsuzlardan sonra ise *-pI/-pU* eki kullanılır (Kudaybergenov vd. 1980: 409-410; Davletov, Kudaybergenov 1980: 175-176; Davletov vd. 1982: 211-212; Abduldıyev vd. 1986: 190-191; Kasapoğlu Çengel 2017: 208-210).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:**Teklik Birinci Şahıs:**

buzupturmun(KBK – O s.32), kalıptırmin. (AMEM s.5).

Teklik Üçüncü Şahıs:

kalıptır. (SÜ s.8), alışıptır. (KBK – AB s.26), ilip alıptır. (KBK – AB s.27), öksüböptür. (AK s.19), catıptır. (AK s.23), kalıptır. (TNC s.5), cetiptir. (TNC s.5), turuşuptur. (TNC s.9), catıp alıptır. (TNC s.10), ketiptir. (TNC s.10), bütüptür. (TNC s.12), baratıptır. (TNC s.14), ıylap catıptır. (TNC s.14), kelip kalıptır. (TNC – I s.17), ketiptir. (TNC – I s.18), kezip catıptır. (TNC – I s.19), alıptır. (TNC – I s.19), bolup kalıptır. (TNC – I s.22), tikelep kalıptır. (TNC – NTT s.27), baratıptır. (TNC – NTT s.27), kalıptır. (AT- BÜ s.5), kelatıptır. (AT- İK s.7), koyuptur. (AT- AÇK s.10), bolupturbu? (AT- AÇK s.10), boluptur. (AMEM s.3), ketiptir. (AMEM s.6), boluptur. (AMEM s.11), keliptir. (AMEM s.13).

III.1.1.1.1.D. Âdet Edilen Geçmiş Zaman

Kırgız Türkçesine mahsus bu geçmiş zaman kipinde çoklukla *-çU* eki kullanılır ve ek sadece damak uyumuna girer, dudak uyumuna girmez. Ekin ön sesi daima /ç/'dir. Kip, zamir kökenli şahıs ekleriyle çekilir. Ekin *-UUçU*, *-UçU* şekli de vardır; ancak, en işlek olanı *-çU* şeklindedir.

Âdet edilen geçmiş zamanın olumsuz çekimi büyük çoğunlukla *emes* kelimesiyle yapılır. Bu çekimde şahıs ekleri kip ekine değil, *emes* kelimesine eklenir: *atkar-uuçu emes-min* "yollamazdım" gibi. Bu kipi olumsuz çekiminde *-BA/-BO-* olumsuzluk eklerinin kullanıldığı da görülür. Âdet edilen geçmiş zamanın soru çekiminde ses uyumuna göre *-bi*, *-bU*; *-pi* ekleri kullanılır (Kudaybergenov vd. 1980: 410-412; Davletov, Kudaybergenov 1980: 176; Davletov vd. 1982: 212-213; Abduldıyev vd. 1986: 191; Kasapoğlu Çengel 2017: 211-212).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik İkinci Şahıs: bolçusuñ. (KBK – KK s.13).

Teklik Üçüncü Şahıs:

ırdaçu. (TT s.1), körçü. (TT s.2), çañırtçu. (Cİ s.7), basılçu emes. (Cİ s.7), turçu. (EC s.10), batçu emes. (EC s.10), boluşçu. (KBK – K s.8), bolçu. (KBK – K s.10), kaluuçu. (KBK – KoK s.38), samaçu. (KBK – KoK s.38), cazdaçu. (TNC s.3), cürçü. (TNC s.4), kıştatçu. (TNC s.5).

Çokluk Üçüncü Şahıs: kalışçu. (TT s.1), samaşçu. (TT s.1), deşçü. (TT s.2), soruşçu. (AÜ s.8), bütöküşçü. (AT- İK s.7).

III. 1.1.1.2. Şimdiki Zaman Kipleri

III. 1.1.1.2.A. Birleşik Şimdiki Zaman

Kırgız dilinde birleşik şimdiki zaman adı verilen bu kip *cat-*, *cür-*, *otur-*, *tur-* süreklilik bildiren yardımcı fiilleriyle yapılır. Bu yapıda, asıl fiile *-(I)p/-(U)p*; *A/-O*; *-y* zarf-fiil eki getirilir. *-A/-O* kip ekiyle şahıs ekini, asıl fiilden sonra gelen *cat-*, *cür-*, *otur-*, *tur-* yardımcı fiillerinden birini taşır: fiil + zarf-fiil eki + yardımcı fiil + kip eki + şahıs eki.

Birleşik şimdi zamanın olumsuz çekiminde bütün fiiller için *-BAy/-BOy* zarf-fiil eki kullanılır. Asıl fiile getirilen bu ek, *-BA/-BO-* olumsuzluk eki ile *-y* zarf-fiil ekinin birleşmesinden oluşmuştur. Soru çekiminde *-bi/ -bU* ekleri kullanılır (Kudaybergenov vd. 1980: 392-395; Davletov, Kudaybergenov 1980: 171; Davletov vd. 1982: 202-204; Abduldıyev vd. 1986: 192-193; Kasapoğlu Çengel 2017: 213-214).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Birinci Şahıs:

albay cüröm. (TT s.3), albay catam. (TT s.4), eskertip catamın. (KBK – CA s.14), aytıp catamınbı? (KBK – CA s.15), bilbey catamın. (KBK – S s.19), cılıtıp olturam. (KBK – KaK s.23), batıp oturabız. (KBK – CKB s.46), kılıp turamın. (AK s.6), kaçıp cüröm. (AK s.23), körüp turam. (TNC s.7), karap oturam. (TNC – I s.18), baratam. <barıp caram (AMEM s.4), baratam. <barıp catam (AMEM s.14).

Teklik İkinci Şahıs:

surap catasıñbı? (KBK – KK s.12), alıp catasıñ. (KBK – KK s.13), baratasıñ. (KBK – CA s.14), aytıp catasıñ. (KBK – CA s.15), kılıp catasıñ. (KBK – C s.34), sanap catasıñbı? (KBK – C s.35), şaşıp cürösüñ. (AK s.24).

Tekil Üçüncü Şahıs:

tappay cüröt. (TT s.4), ırdap cüröt. (TT s.4), cürüp turgansıyt. (TC s.5), ürgülöp turat. (T s.6), kalıp catat. (T s.6), tamçıláp turat. (T s.6), ugup turat. (T s.6), kele catat. (Cİ s.7), ugulup turat. (CÜ s.12), baratat. (<bara catat) (Cİ s.7), baratat. (TZ s.5), kele catat. (KBK – CA s.14), kınnap catat. (KBK – C. s.34), ayırıp oturat. (KBK – KoK s.38), kele catat. (KBK – AyK s.45), kele catat. (AK s.8), sogup turat. (AK s.8), intılıp turat. (AK s.8), caynap turat. (AK s.8), uçup catat. (AK s.13), aytıp catat. (AK s.16), zarlanıp turat. (AK s.19), bara catat. (AK s.22), kele catat. (AK s.22), kele catat. (AK s.23), bara catat. (AK s.23), cep catat. (AK s.24), baratat. (TNC s.6), baratat. (TNC s.13), kirip cüröt. (TNC s.13), cayılıp turat. (TNC – I s.18), kükümdöp catat. (TNC – I s.22), aylanıp cüröt. (TNC – NTT s.25), çaçılıp catat. (AT- AT s.8), şaşıp turat. (AT- AÇK s.10), ottop cüröt. (AMEM s.6), kele catat. (AMEM s.9), caap oturat. (AMEM s.10), ölüp catat. (AMEM s.10), bırçalanıp catat. (AMEM s.13), karap oturat. (AMEM s.19), koyup oturat. (AMEM s.19), izdep cüröt. (AMEM s.21), kelatat. <kelip catat (AMEM s.16), kurup cüröt. (AT- AÇK s.10).

Çokluk Birinci Şahıs: debey oturabız. (TNC – I s.22).

Çokluk İkinci Şahıs: kütüp oturasıñar. (KBK – T s.42).

Çokluk Üçüncü Şahıs:

kütüp catıшат. (EC s.10), korkup catıшат. (EC s.10), alıp oturuшат. (AK s.8), koyup cürüşöt. (AK s.13), bara catıшат. (AK s.22), kele catıшат. (AK s.22), bara catıшат. (AK s.23), sekirip cürüşöt. (AT- AS s.12), duuldap oturuшат. (AMEM s.4), katkırıp turuшат. (AMEM s.4).

III. 1.1.1.2.B. Basit Şimdiki Zaman

Kırgız dilinde basit şimdiki zaman *-oodo/-öödö; -uuda/-üüdö* ekleriyle de yapılır. Bu ekler, fiilden isim yapma eki *-OO/-UU* ile bulunma hâli ekinin birleşmesinden oluşmuştur. Zamir kökenli şahıs ekleriyle çekilen bu kip, genellikle üçüncü şahıslarda görülür. Kipin olumsuz çekiminde, fiil kök veya gövdelerine eklenen *-BA- /-BO-* olumsuzluk eki kullanılır. Aynı kip *-(I)ştA/ -(U)ştA* ekleriyle de kurulur ama bu örnekler çok seyrek (Kudaybergenov vd. 1980: 387-392; Davletov, Kudaybergenov 1980: 169-170; Davletov vd. 1982: 201-202; Abduldayev vd. 1986: 192; Kasapolu Çengel 2017: 218-219).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Üçüncü Şahıs: biyiktöödö. (T s.6), könüğüüdö. (T s.6), saluuda. (T s.7).

Çokluk Üçüncü Şahıs: tıñşaşuuda. (AÜ s.8), oynoşuuda. (KKC s.9).

III. 1.1.1.3. Gelecek Zaman Kipleri

III. 1.1.1.3.A. Kesin Gelecek Zaman

Kırgız Türkçesinde *kesin gelecek zaman*, *basit şimdiki zaman* ve *geniş zaman* aynı ekle ifade edilir. Ünsüzle biten fiillere damak ve dudak uyumuna bağlı olarak *-a/-e-, -o/-ö-*; ünlü ile biten bütün fiillere *-y-* eki getirilir.

Kesin gelecek zamanın olumsuz çekiminde *-BA-/-BO-* olumsuzluk eki, soru çekiminde *-BI-/-BU* soru eki kullanılır. Tonlulardan sonra /b/li; tonsuzlardan sonra ise /p/li şekiller gelir. Üçüncü teklik şahsın soru çekiminde *-t* eki çoğunlukla kullanılmaz: *ke-e-bi?* (*kel-e-t-bi değil*) gibi (Kudaybergenov vd. 1980: 396-399; Davletov, Kudaybergenov 1980: 172; Davletov vd. 1982: 204-205; Abduldayev vd. 1986: 193; Kasapoğlu Çengel 2017: 220-222).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Birinci Şahıs:

berem. (TT s.1), unutpaym. (TT s.2), albaym. (TT s.2), cegizem. (TT s.2), cüröm. (TT s.2-3), basalbaym. (TT s.2), korkom. (TT s.2), catam. (TT s.3), oynaym. (TT s.4), oturam. (TK s.12), koyboymun. (KBK – AK s.5), cazalaymın. (KBK – AK s.5), bilbeym. (KBK – KK s.12), deym. (KBK – KK s.12), taştaymın. (KBK – CA s.14), beremin. (KBK – S s.17), deym. (KBK – KaK s.25), körömünbü? (KBK – AB s.26), kiremin. (KBK – AB s.27), turamın. (KBK – AB s.28), kaalaymın! (KBK – AB s.28), catpaymınbı. (KBK – AB s.28), beremin. (KBK – AB s.28), kılamın. (KBK – AB s.28), işenemin. (KBK – AB s.28), aktaymın. (KBK – AB s.28), berbeymin. (KBK – O s.32), turbaymınbı. (KBK – C s.33), albaymın. (KBK – T s.43),

çakıramın! (KBK – CKB s.46), deym. (TNC – NTT s.26), cüröm. (AK s.3), kurtulamin. (AK s.4), kelem. (AK s.6), bolboymun. (AK s.7), cutamın. (AK s.7), cüröm. (AK s.13), kelem. (AK s.17), kelem. (AK s.14), kelem. (AK s.19), beremin. (AK s.19), tanbaymın. (AK s.19), aldaymın. (AK s.19), barbaymın. (AK s.19), ketpeym. (AK s.19), cetpeym. (AK s.19), teppeym. (AK s.20), araket kılam. (TNC s.5), berem. (TNC s.7), deym. (TNC s.7), albaym. (TNC s.10), deym. (TNC s.13), atam. (TNC – I s.23), tiyem. (AMEM s.5), arman kılam. (AMEM s.6), ceym. (AMEM s.13), çıgarbaym. (AMEM s.21), ketip kalam. (AMEM s.22), bolom. (AMEM s.23), ölöm. (AMEM s.23).

Teklik İkinci Şahıs:

koyosuñ. (TT s.1), ugasıñ. (TT s.1), kezdiştiresiñ. (AÜ s.8), kalasıñ. (AÜ s.8), kalasıñ. (KBK – AK s.5), cürösüñ. (KBK – KK s.12), bileşiñbi? (KBK – KK s.12), albaysıñ. (KBK – KK s.12), ötközösüñ. (KBK – KK s.13), körböysüñ. (KBK – KK s.13), körösüñ. (KBK – CA s.14), unçukpaysıñ. (KBK – S s.19), turbaysıñbi? (KBK – KaK s.25), körünösüñ. (KBK – AB s.28), turbaysıñbi? (KBK – AB s.28), turasıñbi? (KBK – C s.34), bolosuñ. (KBK – C s.35), kalasıñ. (KBK – C s.35), cegeşiñ. (KBK – C s.35), kaalaysıñbi? (KBK – C s.35), turbaysıñbi. (KBK – C s.39), körösüñ. (KBK – C s.40), deysiñ. (AK s.6), ceysiñ. (AK s.6), okuysuñ. (AK s.6), çocuysuñ. (AK s.6), alasıñ. (TNC s.5), ölösüñ. (TNC s.5), üyrötösüñ. (TNC s.5), bolosuñbu? (TNC s.5), deysiñbi(TNC s.6), ketesiñ. (TNC – I s.17), uuraysıñ. (TNC – I s.19), cürösüñ. (TNC – NTT s.26), körösüñ. (TNC – NTT s.27), bileşiñ. (AT- İK s.7), aytasıñ. (AT- AÇK s.10), turasıñ. (AT- AS s.12), türtösüñ(AT- I s.14), albaysıñbi? (AMEM s.21), ölösüñ. (AMEM s.23), curtasıñ. (AMEM s.24).

Teklik Üçüncü Şahıs:

bolot emespi? (TT s.1), catat. (TT s.3), kalbayt. (TT s.3), caka bolot. (TT s.3), ugulat. (TC s.5), kelet. (TC s.5), baştayt. (TC s.5), ün salat. (TC s.5), ızıldayt. (TC s.5), camınat. (TC s.5), karkıldayt. (TZ s.5), cüröt. (TZ s.5), cartat. (TZ s.5) ırdayt. (TZ s.6), köröt. (TZ s.6), baykabayt. (TZ s.6), bütüröt. (TZ s.6), kalat. (TZ s.6), tögöt. (T s.6), kalğıyt. (T s.6), bilet. (T s.7), bolot. (Cİ s.7), barat. (Cİ s.7), bilet. (Cİ s.7), töşöyt. (AÜ s.8), kelet. (AÜ s.8), ugat. (AÜ s.8), köröt. (SÜ s.8), çıgarbayt. (SÜ s.8), ugat. (SÜ s.8), oturat. (SÜ s.9), çaşınat. (SÜ s.9), catat. (SÜ s.9), çıgat. (SÜ s.9), cakındaşpayt. (SÜ s.9), çaşayt. (SÜ s.9), cıttanat. (KKC s.9), köböyöt. (KKC s.9), tiyet. (EC s.10), tamaktandırat. (EC s.10), albayt. (EC s.10), ırdayt. (EC s.10), körünöt. (EC s.10), beret. (EC s.10), turat. (TÇC s.11), türöt. (TÇC s.11), bilet. (TÇC s.11), ugat. (TÇC s.11), öto albayt. (CÜ s.12), cetpeyt. (CÜ s.12), bara albayt. (CÜ s.12), beret. (CÜ s.12), ugulat. (TK s.24), kelet. (TK s.24), güüldöyt. (TK s.24), koykoñdoyt. (TK s.24), turbaybi? (KBK – AK s.3), körünöt. (KBK – AK s.5), baykabayt. (KBK – AK s.7), bolot. (KBK – AK s.7), kelet. (KBK – K s.10), turbaybi! (KBK – K s.10), barbayt. (KBK – K s.10), cetpeyt. (KBK – K s.11), körünöt. (KBK – K s.11), körünöt. (KBK – KK s.12), kılat. (KBK – KK s.12), berilet. (KBK – KK s.12), bolot. (KBK – KK s.13), beret. (KBK – KK s.13), berilet. (KBK – S s.18), bodboyt. (KBK – S s.18), kelet. (KBK – S s.19), aytpayt. (KBK – S s.19), aşıkāt. (KBK – KK s.20), cetpeyt. (KBK – KK s.20), ukpayt. (KBK – KK s.21), albayt. (KBK – KK s.21), ketet. (KBK – KK s.22), albayt. (KBK – KK s.22), turbaybi! (KBK – KK s.22), turbaybi! (KBK – KaK s.25), oñolboyt. (KBK – KaK s.26), attanat. (KBK – AB s.26), bolot. (KBK – AB s.27), tarbayat. (KBK – AB s.27), kelet. (KBK – AB s.28), albayt! (KBK – AB s.28), alat. (KBK – Kez s.29), albayt. (KBK – Kez s.29), sergitet. (KBK – Kez s.29), magdırayt. (KBK – Kez s.29), kıratıp ketet. (KBK – Kez s.30), caralat. (KBK – O s.31), kalbayt. (KBK – O s.31), süyröyt. (KBK – O s.31), tüşündüröt. (KBK – C s.33), arbiyt. (KBK – C s.33), bolboyt. (KBK – C s.34), kötörülöt. (KBK – C s.35), küç kiret. (KBK – C s.35), artat. (KBK – C s.35), azdıq kılat. (KBK – C s.35), bolot. (KBK – C s.35), döödürötpöy. (KBK – C s.40), bolot. (KBK – C s.40), berbeyt. (KBK – T s.42), bütöt. (KBK – T s.43), körünöt. (KBK – AyK s.45), alat. (KBK

– CKB s.46), cebeyt. (TNC – NTT s.26), erçitip kelet. (TNC – NTT s.26), tappayt. (AK s.3), saktayt. (AK s.3), cüröt. (AK s.10), alat. (AK s.11), kılát. (AK s.11), bolot. (AK s.14), bolot. (AK s.17), konot. (AK s.17), ketpeyt. (AK s.19), barat. (AK s.23), kelet. (AK s.23), şaşat. (TNC s.3), atpayıbı. (TNC s.4), deyt. (TNC s.4), batpayt. (TNC s.4), okşoyt. (TNC s.4), cetip kelet. (TNC s.5), tügönöt. (TNC s.5), deyt. (TNC s.5), bolot. (TNC s.5), tartat. (TNC s.5), ketet. (TNC s.6), etpeyt. (TNC s.6), urup atat. (TNC s.6), sapırılát. (TNC s.6), körüp kalat. (TNC s.6), otura beret. (TNC s.6), tura kalat. (TNC s.7), ölüp ketet. (TNC s.7), atat. (TNC s.7), sölköt. (TNC s.10), töröp beret. (TNC s.10), taştayt. (TNC s.10), kuuyt. (TNC s.10), ketet. (TNC s.10), cey beret. (TNC s.10), kala beret. (TNC s.10), ölüp ketet. (TNC s.10), kaytpayt. (TNC s.12), bezelenet. (TNC s.12), turbayıbı (TNC s.13), çıdatpayt. (TNC s.13), çıgat. (TNC s.13), bolot. (TNC s.15), aytıp beret. (TNC s.15), aytat. (TNC s.15), deyt. (TNC – I s.17), taaniyt. (TNC – I s.18), alat. (TNC – I s.17), dömpöyt. (TNC – I s.19), atat. (TNC – I s.19), ıylayıbı? (TNC – I s.19), okşoyt. (TNC – I s.20), sabırılát. (TNC – I s.19), çırat. (TNC – I s.20), taştayt. (TNC – I s.22), sabayt. (TNC – I s.22), atat. (TNC – I s.20), bolot. (TNC – I s.22), toyot. (TNC – I s.23), ele kalat. (TNC – I s.23), koyot. (TNC – I s.23), tabışat. (TNC – NTT s.25), ciberet. (TNC – NTT s.25), kuuruyt. (TNC – NTT s.25), mintet. (TNC – NTT s.27), alat. (TNC – NTT s.27), tuyt. (TNC – NTT s.27), körünöt. (AT- BÜ s.3), cürüşpöybü? (AT- İK s.7), uurtayt. (AT- İK s.7), oynoboyt. (AT- AT s.8), köröt. (AT- AT s.8), kalat. (AT- AT s.8), deyt. (AT- AT s.8), uruşpayt. (AT- AÇK s.10), salat. (AT- AÇK s.10), tamaşalayt. (AT- AÇK s.10), tamaktanat. (AT- AÇK s.10), ötöt. (AT- AÇK s.10), kelet. (AT- AÇK s.10), çoñoyot. (AT- AÇK s.10), kiret. (AT- AÇK s.10), köröt. (AT- AS s.12), okuyt. (AT- I s.14), beret. (AT- I s.14), aytat. (AT- I s.14), çıgat. (AMEM s.3), körünöt. (AMEM s.3), ketet. (AMEM s.3), olot. (AMEM s.5), cügüröt. (AMEM s.3), bilinbeyt. (AMEM s.6), sekiret. (AMEM s.9), tüyülöt. (AMEM s.9), sınat. (AMEM s.9), carıbayt. (AMEM s.11), tiyet. (AMEM s.11), kelet. (AMEM s.11), kiret. (AMEM s.11), otura beret. (AMEM s.11), catkansıyt. (AMEM s.12), çıgat. (AMEM s.12), ugulat. (AMEM s.12), ugulbayt. (AMEM s.12), ugulat. (AMEM s.13), çıgat. (AMEM s.13), sezilet. (AMEM s.13), baylayat. (AMEM s.13), kün çıgat. (AMEM s.13), oygotot. (AMEM s.14), kalbayt. (AMEM s.14), karayt. (AMEM s.16), cüröt. (AMEM s.16), kelbeybi? (AMEM s.16), bolboyt. (AMEM s.16), kubalayt. (AMEM s.19), bolot. (AMEM s.21), cüröt. (AMEM s.21), basa kalat. (AMEM s.22), kiyiret. (AMEM s.22), cüröt. (AMEM s.23), öltüröt. (AMEM s.23), cüröt. (AMEM s.23), kelbeybi? (AMEM s.24).

Çokluk Birinci Şahıs:

cöröbüz. (TT s.3), barabız. (KBK – AK s.7), okutabız. (KBK – AK s.7), tüşündüröbüz. (KBK – AK s.8), kalabız. (KBK – S s.17), urbattaybız. (KBK – S s.19), berebiz. (KBK – C s.33), baştaybız. (KBK – C s.35), coluguşabız. (KBK – C s.35), kılábız. (KBK – T s.42), kaçabız. (KBK – T s.43), arbaşabız. (TNC s.5), barabız. (AT- BÜ s.3), bolobuz. (AT- AT s.8), barabız. (AT- AÇK s.10), çurkaybız. (AT- AÇK s.10).

Çokluk İkinci Şahıs:

bilbeysiñer. (KBK – AK s.5), atalasıñar. (KBK – AK s.5), cürösünör. (KBK – AK s.7), cetesiñer. (KBK – S s.17), alasıñar. (KBK – S s.18), beresiñer. (KBK – S s.19), ötösünör. (KBK – AB s.26), beresiñer. (KBK – AB s.26), baştaysıñar. (KBK – AB s.27), bilesiñer. (KBK – T s.43), bilesiñer. (KBK – CKB s.48).

Çokluk Üçüncü Şahıs:

cürüşöt. (TT s.3), salışat. (TC s.5), körünüşöt. (T s.6), ötkörüşöt. (Cİ s.7), kezişet. (Cİ s.7), oynoşot. (Cİ s.7), uzatışat. (Cİ s.7), kalışat. (AÜ s.8), üyrönüşöt. (AÜ s.8), caşırışat. (SÜ s.9), kengeşet. (AK s.14), kubanışat. (KKC s.9), korgonuşat. (KKC s.9), kemirişet. (KKC s.9), cığışat. (KKC s.9), barışat. (KKC s.9), keltirişpeyt. (KKC s.9), oynoşot. (KKC s.10), alışat. (EC s.10), cığışat. (EC s.10), ketişet. (EC s.10), kalışat.

(EC s.10), kelişet. (CÜ s.11), uya salışat. (CÜ s.11), ötkörüşöt. (CÜ s.12), biyleşet. (CÜ s.12), çığırışat. (CÜ s.12), bağışat. (CÜ s.12), baştaşat. (CÜ s.12), ırgalışat. (CÜ s.12), aylanışat. (CÜ s.12), çardaşat. (TK s.12), turuşat. (KBK – AK s.3), kelişet. (KBK – AK s.5), boluşat. (KBK – AK s.7), cürüşöt. (KBK – K s.10), maşıırkaşat. (KBK – K s.10), bilişet. (KBK – KK s.13), körsötüşöt. (KBK – S s.18), cetişet. (KBK – KK s.21), kılışpayt. (KBK – Kez s.30), bilişet. (KBK – C s.33), akırayışat. (KBK – T s.40), koyuşat. (KBK – T s.43), çığırışat. (KBK – T s.43), kömöktüşöt. (KBK – AyK s.43), catışat. (KBK – CKB s.46), arbaşat. (TNC s.5), aşığışat. (TNC – I s.18), ıyлаşat. (TNC – I s.19), kandırışat. (TNC – NTT s.25), deşet. (TNC – NTT s.26), suktanışat. (AT- BÜ s.3), koyuşat. (AT- BÜ s.5), cürüşöt. (AT- BÜ s.5), deşet. (AT- İK s.7), aytışat. (AT- İK s.7), uruşat. (AT- AT s.8), uktaşat. (AT- AÇK s.10), cittaşat. (AT- AÇK s.10), kütüşöt. (AT- AS s.12), barışat. (AT- I s.14), uruşat. (AT- I s.14), boluşat. (AMEM s.3), boluşat. (AMEM s.3), kezdeşet. (AMEM s.3), ürüşöt. (AMEM s.11), maaraşat. (AMEM s.11), bilişpeyt. (AMEM s.3), kişeneşet. (AMEM s.11), bozdoşot. (AMEM s.11), deldeyişet. (AMEM s.11), körüşöt. (AMEM s.14), ciberişet. (AMEM s.14).

III. 1.1.1.3.B. Belirsiz Gelecek Zaman

Kırgız Türkçesinde *belirsiz gelecek zaman* ve *geniş zamanı* anlatan bu kip, *-Ar-/-Or-*; *-r-* ekleriyle kurulur. Belirsiz gelecek zaman çekiminde, zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. Belirsiz gelecek zamanın olumsuz çekiminde *-BAS-/-BOS-* eki, soru çekiminde *-BI-/-BU* eki kullanılır (Kudaybergenov vd. 1980: 399-404; Davletov, Kudaybergenov 1980: 172-173; Davletov vd. 1982: 205-207; Abduldayev vd. 1986: 193-194; Kasapoğlu Çengel 2017: 225-226).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Birinci Şahıs: bereermin! (KBK – KK s.22).

Teklik İkinci Şahıs: bolorsuñ. (KBK – KK s.13), keleersin. (KBK – KK s.21), çığaarsın. (KBK – C s.35), bilersin. (AK s.10), cetersin. (AK s.16).

Teklik Üçüncü Şahıs: kötör. (KBK – K s.11), ötpös. (TNC s.4), çatar. (AMEM s.6).

III.1.1.2. TASARLAMA KIPLERİ

III.1.1.2.1. Emir Kipi

Kırgız Türkçesinde *emir kipi* ve *emir-istek kipi* olarak değerlendirilen bu kipte, iyelik ve zamir kökenli şahıs eklerinden farklı olan ekler kullanılır. Eski Türkçeden beri her şahsın ayrı bir emir eki vardır. Bu ekler diğer kiplerden farklı olarak hem kipi hem de şahsı karşılar.

	Teklik	Çokluk
1.Şahıs	-AyIn / -OyUn	-AlI(k) / -OIU (k)
2.Şahıs	(Eksiz); -GIn/ -GUUn Nezaket: -(I)ñIz/ (U)-ñUz	-GIIA / -GULO Nezaket: - (I)ñIzdAr/ (U)-ñUzdAr
3.Şahıs	-sIn / -sUn	-ş- sIn/ -ş- sUn

Emir kipinin olumsuz çekiminde *-BA/-BO-* olumsuzluk eki, kipinin soru çekiminde *-BI/-BU* soru eki kullanılır (Kudaybergenov vd. 1980: 367-372; Davletov, Kudaybergenov 1980: 160-161; Davletov vd. 1982: 194-195; Abduldayev vd. 1986: 183-185; Kasapoğlu Çengel 2017: 229-232).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Birinci Şahıs:

cegizeyin. (TT s.2), aytayın. (TT s.3), teştireyin. (TT s.4), aylanayın. (KBK – Kez s.30), köröyün. (AK s.4), ırayın. (AK s.4), kuulanayın. (AK s.4), köröyün. (AK s.6), işeneyin. (AK s.6), keteyin. (AK s.6), okuyun. (AK s.7), koy ceyin. (AK s.8), kalbayın. (AK s.10), kalayın. (AK s.10), keteyin! (AK s.13), kandırayın. (AK s.8), sılayın. (AK s.13), köröyün. (AK s.14), carayın. (AK s.16), tabayın. (AK s.16), alayın. (AK s.16), çingayın. (AK s.17), sımayın. (AK s.17), çıgayın. (AK s.17), barayın. (AK s.19), alayın. (AK s.19), taalayın. (AK s.19), aytayın. (AK s.20), catayın. (AK s.20), baykayın. (AK s.20), çaykayın. (AK s.20), alayın. (AK s.22), alayın. (TNC s.7), alalayın. (TNC – NTT s.25), koyoyun. (AMEM s.3), aytayın. (AMEM s.4), aytayın. (AMEM s.6), aylanayın. (AMEM s.11), kılayın. (AMEM s.19), ırızı boloyun! (AMEM s.22), ölöyün. (AMEM s.23).

Teklik İkinci Şahıs:

kete ber! (TT s.2), alıp ber! (TT s.2), coluna tüş! (TT s.4), kolun kayır. (KBK – AK s.5), moynun bura. (KBK – AK s.5), belin sındır. (KBK – AK s.5), kayt. (KBK – K s.8), alga! (KBK – T s.42), kaytkın artka! (KBK – CA s.14), bergin. (KBK – CA s.15), toktotkun! (KBK – CA s.15), bolbogun! (KBK – CA s.15), sıypalap kal. (KBK – S s.19), unutpagın. (KBK – KK s.22), algın. (KBK – KaK s.26), öt. (KBK – KaK s.25), kirgin. (KBK – AB s.27), kelgin. (KBK – AB s.27), korkpogun. (KBK – AB s.27), bergin. (KBK – AB s.28), koygun. (KBK – Kez s.30), turgun. (KBK – C s.35), cıgıp al. (AK s.6), tura tur. (AK s.19), uga tur. (AK s.19), tart. (AK s.19), ötpö. (TNC s.4), ünükür. (TNC s.5), ayt. (TNC s.5), colotpo. (TNC s.7), üzbö. (TNC s.9), tüyüp koy. (TNC s.9), uktay ber. (TNC s.13), bolup otur. (TNC s.13), alıp kel. (TNC – I s.20), cür. (TNC – NTT s.26), koy. (TNC – NTT s.27), sındırbagın. (AT- AT s.8), carbagın. (AT- AT s.8), barbagın. (AT- AT s.8), ayt. (AMEM s.4), kör. (AMEM s.17), cata ber. (AMEM s.16), kabar ber. (AMEM s.16), bere kör. (AMEM s.19), kayratıp kel! (AMEM s.22), öltür. (AMEM s.23), koy. (AMEM s.23), karşılaşpa. (AMEM s.23), amalın kıl! (AMEM s.23), cegir. (AMEM s.24).

Teklik Üçüncü Şahıs:

aylansın! (TT s.1), bolsun! (TT s.1), cürbösün. (KBK – AK s.3), bilsin. (KBK – K s.10), cürbösün. (KBK – KK s.22), bolsun. (KBK – KaK s.25), çıksın. (KBK – AB s.26), taptırsın. (KBK – Kez s.30), bilsin. (KBK – O s.32), bolbosun. (KBK – C s.33), ursun. (KBK – C s.35), bolbosun! (KBK – CKB s.46), çıdasın. (AK s.4), çıkarbasın. (AK s.7), sınsın! (AK s.11), kelsin. (AK s.13), coyulsun. (AK s.17), cesin. (AK s.13), koyulsun. (AK s.17), cürbösün. (AK s.19), okusun. (AK s.20), çocusun. (AK s.20), bolsun. (TNC s.5), aytıp tursun. (TNC s.5), salamat bolsun. (TNC – I s.19), kelsin. (AMEM s.14), tüşünsün. (AMEM s.14), oylosun. (AMEM s.14), alsın. (AMEM s.14), kelsin. (AMEM s.14).

Çokluk Birinci Şahıs: Taranan eserlerde örnek bulunamamıştır.

Çokluk İkinci Şahıs:

salgıla! (TT s.1), toktotkula! (KBK – AK s.5), tizilgile! (KBK – AK s.5), salgıla. (KBK – AK s.5), algıla. (KBK – AK s.5), turgula. (KBK – AK s.7), cürgülö! (KBK – AK s.7), toyguzgula. (KBK – AK s.7), karagıla. (KBK – AK s.8), kaçkıla! (KBK – CA s.14), bekingile! (KBK – CA s.14), tınçtangıla. (KBK – CA s.17), oturgula. (KBK – S s.18), berinizder. (KBK – S s.18), kılğıla. (KBK – KK s.21), bergile! (KBK – KK s.21), çooçubagıla. (KBK – AB s.27), salgıla! (KBK – T s.42), salgıla! (KBK – CKB s.46), turgula. (AMEM s.3).

III. 1.1.2.2. Şart Kipi

Kırgız dilinde şart çekiminde *-sa/-so* eki kullanılır. İyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenir. Şart kipinin olumsuz çekiminde *-ba/-bo* olumsuzluk eki, kipin soru çekiminde *-bi/-bu* soru eki kullanılır.

Şart kipinin işlevlerinden biri de iş veya hareketin zamanını bildirmesidir. Şart eki *bol-* yardımcı fiiliyle kullanıldığında iş veya hareketin gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını bildirir. Şart eki *kerek* sözüyle kullanıldığında iş veya hareketin muhtemel olduğunu bildirir (Kudaybergenov vd. 1980: 373-376; Davletov, Kudaybergenov 1980: 161-164; Davletov vd. 1982: 195-197; Abduldayev vd. 1986: 185-187; Kasapoğlu Çengel 2017: 234-235).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Birinci Şahıs:

urdurbasam. (TT s.4), uçurpasam. (TT s.4), bildirsem. (KBK – AB s.26), bolsom. (AK s.10), cebesem. (AK s.13), cesem. (AK s.13), çıksam. (AK s.13), salsam. (AMEM s.6), desem. (AMEM s.16), kelbesem. (AMEM s.19), çıksam. (AMEM s.19).

Teklik İkinci Şahıs:

alıp bersen bolo? (TT s.2), cesen bolo? (TT s.3), alsan bolo? (TT s.3), saboson bolo (TT s.3), teşsen bolo! (TT s.3), kuysan bolo! (TT s.3), bolson. (KBK – AK s.5), aytsan. (KBK – S s.17), bolson. (KBK – C s.40), bolson. (AK s.10).

Teklik Üçüncü Şahıs:

bolso. (KBK – S s.17), kılsa. (KBK – Kez s.30), catsa. (KBK – O s.31), dese. (TNC – I s.19), bağıp otursa. (TNC – I s.22), atsa. (AMEM s.11), çıksa. (AMEM s.19).

Çokluk Üçüncü Şahıs: koyuşsa. (KBK – T s.43).

III.1.1.2.3. İstek Kipleri

III.1.1.2.3.A. Üçüncü Tip İstek Kipi

Kırgız dili dil bilgisi kitaplarında *niyet ve maksat* kipi olarak değerlendirilen bu kip, *-mAk(çI)/-mOk(çU)* ekiyle yapılır. Çekimde zamir kökenli şahıs ekleri yer alır: fiil + *-mAk(çI)/-mOk(çU)* + şahıs eki. Bu kipin olumsuz çekimi *emes* kelimesiyle yapılır. Soru çekiminde *-bi/-bu* soru eki kullanılır (Kudaybergenov vd. 1980: 382-384; Davletov, Kudaybergenov 1980: 166-168; Davletov vd. 1982: 198-199; Abduldayev vd. 1986: 1186-1187; Kasapoğlu Çengel 2017: 242-243).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:**Teklilik Birinci Şahıs:** oşentmekmin. (KBK – CA s.17).**Teklilik İkinci Şahıs:** körmöksüñ. (KBK – KK s.21).**Teklilik Üçüncü Şahıs:**

bermek emes. (KBK – KK s.21), cetmek. (KBK – KK s.22), bolmok. (KBK – KaK s.23), bolmok. (KBK – KaK s.25), aylanmak. (KBK – Kez s.29), bermekçi. (KBK – CKB s.46), bolmok. (KBK – KK s.12), koymok emes. (TNC s.9), iymek. (TNC s.9), ketmek. (TNC s.9).

Çokluk Üçüncü Şahıs: körsötüşmök. (KBK – KK s.12), alışmak. (KBK – KK s.12), ketirişmek. (KBK – CA s.17), ketişmek. (KBK – K s.8).**III.1.1.2.4. Gereklilik Kipleri**Kırgız Türkçesinde gereklilik kipini karşılayan herhangi bir ek yoktur. Gereklilik, isim-fiil eki *kerek*, *laazım*, *zarıl* ve *tiyiş* kelimelerinin ilave edilmesiyle yapılır. *Laazım* kelimesi seyrek kullanılır.**III.1.1.2.4.A. Birinci Tip Gereklilik Kipi**Bu kipin kurulumunda *-(I)ş/-(U)ş* isim fiil ekini almış fiile iyelik ekleri getirilir. İyelik ekinden sonra da *kerek*, *zarıl* veya *laazım* kelimeleri kullanılır: fiil + *(I)ş/-(U)ş* + iyelik eki + *kerek* / *zarıl* / *laazım*. Gereklilik kipinin olumsuzluk çekimi iki şekilde yapılır. Birincisinde, fiil kök veya tabanına *-BA/-BO-* olumsuzluk eki getirilir. İkinci tip olumsuzluk *emes* kelimesiyle yapılır, *emes* sonda yer alır. Gereklilik kipinin soru çekiminde *-BI/ -BU* soru ekleri kullanılır (Öner 1998: 207-210; Kasapoğlu Çengel 2017: 244-245).**Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:****Teklilik Birinci Şahıs:** kılışım kerek. (AMEM s.19).**Teklilik Üçüncü Şahıs:** çığış kerek. (AT- BÜ s.3).**III.1.1.2.4.B. İkinci Tip Gereklilik Kipi**Bu kip, *-OO/-UU* isim-fiil ekine iyelik ekleri ve *kerek*, *zarıl*, *laazım* kelimelerinin getirilmesiyle yapılır: fiil + *-OO/-UU* + iyelik eki + *kerek* / *zarıl* / *laazım*. İkinci tip gerekliliğin olumsuzu birinci tip gerekliliğinin olumsuz şekliyle aynıdır: *-BA/-BO-* olumsuzluk eki veya *emes*. Kipin soru şeklinde *-BI/ -BU* soru eki kullanılır (Öner 1998: 207-210; Kasapoğlu Çengel 2017: 246).**Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:****Teklilik Üçüncü Şahıs:**

çaşıruu kerek. (KKK s.9), boluu kerek. (KBK – AK s.5), tabuu kerek. (KBK – AK s.7), boluu kerek. (KBK – S s.17), aluusu kerek. (KBK – S s.17), tandoo zarıl. (KBK – S s.18), ketüü kerek. (KBK – KK s.22),

tüşürüü kerek. (KBK – KK s.22), saktanuu kerek. (KBK – Kez s.30), umtuluu kerek. (KBK – O s.31), çıguu kerek. (KBK – T s.42).

Çokluk Birinci Şahıs: kluubuz kerek. (KBK – T s.42).

Çokluk Üçüncü Şahıs: aluuları kerek. (AÜ s.8).

III.1.1.2.4.C. Üçüncü Tip Gereklilik Kipi

-OO/-UU isim fiil ekinin üzerine gelen yönelme hâli eki ve *tiyiş* “gerek, lazım” kelimesiyle yapılı: fiil+ -OO/-UU + *ga* (-go/-gö) + *tiyiş* + şahıs ekleri. Bu kipin olumsuz çekimi *emes* “değil” kelimesiyle yapılı. Çekimde şahıs eklerini *emes* üzerine alır (Öner 1998: 207-210; Kasapoğlu Çengel 2017: 247).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Üçüncü Şahıs:

kaluuga tiyiş. (KBK – AK s.5), boluuga tiyiş. (KBK – AK s.8), boluuga tiyiş. (KBK – AB s.26), boluuga tiyiş. (KBK – AB s.27).

III.1.2. BİRLEŞİK KIPLER

Birleşik kipler, bildirme (haber) ve tasarlama kiplerinin bağlı oldukları şekil ve zamanın görülen geçmiş zaman (hikâye), duyulan geçmiş zaman (rivayet) içinde meydana geldiğini veya şarta bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmek için kullanılan zamandır (Kasapoğlu Çengel 2017: 50).

III.1.2.1. Hikâye

Kırgızcada hikâye çekiminde *ele* edatı kullanılır. *Ele* kadar işlek olmamakla beraber *bolçu* ve *boldu* şekillerinin de hikâye çekiminde kullanıldığı görülmektedir. Taranan eserlerde dört kipin hikâye çekimi tespit edilmiştir. Bunlar şu şekilde kurulur:

Görülen geçmiş zamanın hikâyesi: fiil + -DI/-DU + şahıs eki + *ele*

Kesin gelecek zamanın hikâyesi: fiil + -A/-O; -y + -t + *ele/bolçu* + şahıs eki

Belirsiz gelecek zamanın hikâyesi: fiil + -Ar/-Or; -r + *ele* + şahıs eki

Şart kipinin hikâyesi: fiil + -sA/-sO + şahıs eki + *ele* (Öner 1998: 212-216; Kasapoğlu Çengel 2017: 250-264).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik İkinci Şahıs: bolso bolduñ. (AMEM s.5) (Şartın Hikâyesi 2TŞ).

Teklik Üçüncü Şahıs:

caqşı bolor *ele*. (TT s.1) (Belirsiz Gelecek Zamanın Hikâyesi); ün saldı *ele*. (TK s.13) (Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi).

Çokluk Birinci Şahıs: tolo elek. (TNC – NTT s.25) (Kesin Gelecek Zamanın Hikâyesi).

Çokluk Üçüncü Şahıs: uktaşar ele. (AÜ s.8) (Belirsiz Gelecek Zamanın Hikâyesi).

III.1.2.2. Rivayet

Kırgız Türkçesinde rivayet çekimi genellikle *eken*, nadiren *imiş* yapılarıyla kurulur. Edebî eserlerde nadir de olsa *boluptur* yapısının kullanıldığı da görülür. Taranan eserlerde iki kipin rivayet çekimi tespit edilmiştir. Bunlar şu şekilde kurulur:

Görülen uzak geçmiş zamanın rivayeti: fiil + *-GAn/-GOn* + *eken* + şahıs eki

Âdet edilen geçmiş zamanın rivayeti: fiil + *-çU* + *eken/imiş* + şahıs eki (Öner 1998: 216-221; Kasapoğlu Çengel 2017: 264-273).

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında geçen örnekler:

Teklik Üçüncü Şahıs: caşagan eken. (TT s.1), catkan eken. (TT s.3) (Görülen Uzak Geçmiş Zamanın Rivayeti), ırdaçu eken. (TT s.1) (Âdet İfadeli Geçmiş Zamanın Rivayeti).

IV. Sonuç

Kırgız çocuk edebiyatına ait taranan eserlerde kullanılan kipler, kullanım sıklığına ve ait oldukları gruba göre aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1. Görülen geçmiş zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Görülen geçmiş zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	104	89	15	-	-
		T.2.	29	20	1	6	2
		T.3.	697	657	32	8	-
		Ç.1.	10	8	2	-	-
		Ç.2.	3	2	-	1	-
		Ç.3.	111	108	3	-	-
		toplam	954	884	53	15	2

Tablo 2. Kesin gelecek zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Kesin Gelecek Zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	60	42	15	1	2
		T.2.	42	30	3	5	4
		T.3.	243	195	37	1	10
		Ç.1.	16	16	-	-	-
		Ç.2.	11	10	1	-	-

	Ç.3.	74	72	2	-	-
	toplam	446	365	58	7	16

Tablo 3. Birleşik şimdiki zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Birleşik şimdiki Zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	13	11	1	1	-
T.2.	7	5	-	2	-		
T.3.	44	43	1	-	-		
Ç.1.	1	-	1	-	-		
Ç.2.	1	1	-	-	-		
Ç.3.	10	10	-	-	-		
	toplam	76	70	3	3	-	

Tablo 4. Görölen uzak geçmiş zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Görölen Uzak Geçmiş Zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	4	2	2	-	-
T.2.	2	2	-	-	-		
T.3.	38	24	12	1	1		
Ç.1.	2	2	-	-	-		
Ç.2.	-	-	-	-	-		
Ç.3.	7	7	-	-	-		
	toplam	53	37	14	1	1	

Tablo 5. Öğrenilen geçmiş zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Öğrenilen Geçmiş Zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	2	2	-	-	-
T.2.	-	-	-	-	-		
T.3.	28	26	1	1	-		
Ç.1.	-	-	-	-	-		
Ç.2.	-	-	-	-	-		
Ç.3.	-	-	-	-	-		
	toplam	30	28	1	1	-	

Tablo 6. Âdet ifadeli geçmiş zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Âdet İfadeli Geçmiş Zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	-	-	-	-	-
T.2.	1	1	1	-	-	-	
T.3.	13	11	2	-	-	-	
Ç.1.	-	-	-	-	-	-	
Ç.2.	-	-	-	-	-	-	
Ç.3.	5	5	-	-	-	-	
toplam	19	17	2	-	-	-	

Tablo 7. Belirsiz gelecek zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Belirsiz Gelecek Zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	1	1	-	-	-
T.2.	5	5	-	-	-		
T.3.	3	2	1	-	-		
Ç.1.	-	-	-	-	-		
Ç.2.	-	-	-	-	-		
Ç.3.	-	-	-	-	-		
toplam	9	8	1	-	-		

Tablo 8. Basit şimdiki zaman kipi.

Bildirme (Haber) kipleri	Basit Şimdiki Zaman	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	-	-	-	-	-
T.2.	-	-	-	-	-		
T.3.	3	3	-	-	-		
Ç.1.	-	-	-	-	-		
Ç.2.	-	-	-	-	-		
Ç.3.	2	2	-	-	-		
toplam	5	5	-	-	-		

Tablo 9. Emir kipi.

Tasarlama kipleri	Emir	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	41	40	1	-	-
T.2.	51	41*	10	-	-		

* Emir ikinci teklik şahıs çekimindeki 13 örnekte -GIn/-GU'n pekiştirme eki kullanılmıştır.

	T.3.	30	24	6	-	-
	Ç.1.	-	-	-	-	-
	Ç.2.	-	-	-	-	-
	Ç.3.	-	-	-	-	-
	toplam	30	28	1	1	-

Tablo 10. Şart kipi.

Tasarlama kipleri	Şart	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
	T.1.	11	7	4	-	-	-
	T.2.	10	10	-	-	-	-
	T.3.	7	7	-	-	-	-
	Ç.1.	-	-	-	-	-	-
	Ç.2.	-	-	-	-	-	-
	Ç.3.	1	1	-	-	-	-
	toplam	29	25	4	-	-	-

Tablo 11. İstek kipi (3. Tip).

Tasarlama kipleri	İstek (3. Tip)	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
	T.1.	1	1	-	-	-	-
	T.2.	1	1	-	-	-	-
	T.3.	10	8	2	-	-	-
	Ç.1.	-	-	-	-	-	-
	Ç.2.	-	-	-	-	-	-
	Ç.3.	4	4	-	-	-	-
	toplam	16	14	2	-	-	-

Tablo 12. Gereklilik kipi (2. Tip).

Tasarlama kipleri	Gereklilik (2. Tip)	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
	T.1.	-	-	-	-	-	-
	T.2.	-	-	-	-	-	-
	T.3.	11	11*	-	-	-	-
	Ç.1.	-	-	-	-	-	-
	Ç.2.	-	-	-	-	-	-
	Ç.3.	-	-	-	-	-	-

* 2. Tip gereklilik kipinin olumlu 3. Şahıs çekiminin 10 örneğinde “kerek”, 1 örneğinde “zarlı” kullanılmıştır.

		toplam	11	11	-	-	-
--	--	--------	----	----	---	---	---

Tablo 13. Gereklilik kipi (3. Tip).

Tasarlama kipleri	Gereklilik (3. Tip)	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	-	-	-	-	-
T.2.	-	-	-	-	-	-	-
T.3.	4	4	-	-	-	-	
Ç.1.	-	-	-	-	-	-	
Ç.2.	-	-	-	-	-	-	
Ç.3.	-	-	-	-	-	-	
toplam	4	4	-	-	-	-	

Tablo 14. Gereklilik kipi (1. Tip).

Tasarlama kipleri	Gereklilik (1. Tip)	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	1	1	-	-	-
T.2.	-	-	-	-	-	-	
T.3.	1	1	-	-	-	-	
Ç.1.	-	-	-	-	-	-	
Ç.2.	-	-	-	-	-	-	
Ç.3.	-	-	-	-	-	-	
toplam	2	2	-	-	-	-	

Tablo 15. Birleşik kipler: hikâye.

Birleşik kipleri	Hikâye	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	-	-	-	-	-
T.2.	-	-	-	-	-	-	
T.3.	2	2*	-	-	-	-	
Ç.1.	1	1**	-	-	-	-	
Ç.2.	-	-	-	-	-	-	
Ç.3.	1	1***	-	-	-	-	
toplam	4	4	-	-	-	-	

* Hikâye birleşik çekimi 3. Teklik şahısta tespit edilen 2 örnekten 1'i görülen geçmiş zamanın hikâyesi, 1'i de belirsiz gelecek zamanın (geniş zaman) hikâyesidir.

** Hikâye birleşik çekimi 1. Çokluk şahısta tespit edilen 1 örnek gelecek zamanın hikâyesidir.

*** Hikâye birleşik çekimi 3. Çokluk şahısta tespit edilen 1 örnek belirsiz gelecek (geniş zaman) zamanın hikâyesidir.

Tablo 16. Birleşik kipler: rivayet.

Birleşik kipleri	Rivayet	şahıslar	toplam	olumlu	olumsuz	soru	Olumsuz soru
		T.1.	-	-	-	-	-
T.2.	-	-	-	-	-	-	
T.3.	3	3****	-	-	-	-	
Ç.1.	-	-	-	-	-	-	
Ç.2.	-	-	-	-	-	-	
Ç.3.	-	-	-	-	-	-	
toplam	3	3	-	-	-	-	

Taranan Kırgız çocuk kitaplarında kullanılan kipleri ele aldığımız araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a. Taranan eserlerde bildirme (haber) kiplerinin sıklık sırasına bakıldığında ilk sırada “görülen geçmiş zaman” kipinin olduğu, 954 kere çekimlerde kullanıldığı görülmektedir. Hikâyelerin ele alındığı eserlerde bu durum beklenen bir sonuçtur. İkinci sırada 346 yüklemde kullanılan “kesin gelecek zaman” kipi yer almaktadır. Bu kipi ikinci sırada yer almasının nedeni, karşıladığı zaman diliminin *kesin gelecek zaman* dışında *geniş zamanı* ve *şimdiki zamanı* (Kasapoğlu Çengel 2017: 222-225) da anlatıyor olmasıdır. Birleşik şimdiki zaman kipi, metinlerde 76 kere kullanılarak sıklık sıralamasında üçüncü kip konumundadır. İlk üç sıralama bize üç temel zamanı (geçmiş, şimdi, gelecek) göstermektedir. Bu durum, Kırgız çocuk kitaplarının dilinde sağlam bir kip kurulumu olduğunu göstermektedir. Sıralamada dördüncü, beşinci ve altıncı sırada “geçmiş zaman” kipleri vardır. Görülen uzak geçmiş zaman 53 kere, öğrenilen geçmiş zaman 30 kere, çağdaş Türk lehçelerinde sadece Kırgız dilinde bulunan âdet ifadeli geçmiş zaman 19 kere metinlerde kullanılmıştır. Belirsiz gelecek zaman 9 kere, basit şimdiki zaman ise 5 kere metinlerde tespit edilmiştir.

b. Tasarlama kiplerinin kullanımında emir kipinin bariz olarak çokluğu dikkati çekmektedir. Taranan metinlerde 141 kere bu kipi kullanıldığı görülmüştür. Emir kipini şart (29 kere), üç farklı yapıyla gereklilik (20) ve istek kipleri (16) takip etmektedir. Hikâye anlatım türünde, bütün Türk lehçelerinde, diğer tasarlama kiplerine göre daha çok müracaat edilen kip şüphesiz emir kipidir. Kırgız çocuk kitaplarının dilinde de bu durum aynıdır. Bu yönüyle de incelenen eserlerin dil kurulumu sağlamdır.

c. Çocuklara ana dili öğretiminde kullanılacak metinlerde basit kipler tercih edilmelidir. Yabancılar dil öğretiminde de bu kurala uyulur. Birleşik kiplere çok zorda kalmadıkça müracaat edilmemelidir. Taranan eserlerde Kırgız çocuklarına hikâyeler, masallar yazan yazarların bu ayrıntıya dikkat ettikleri görülmektedir. Birleşik kip kullanımına, taranan eserlerde sadece 7 kere (4 hikâye, 3 rivayet) başvurulmuştur.

d. Taranan eserler çocuklara yönelik hikâyeler ve masallar olduğu için hemen hemen bütün kiplerde üçüncü teklik şahıs en çok kullanılan çekimdir. Üçüncü teklik şahıstan sonra üçüncü çokluk şahıs çekimleri kullanım bakımından ikinci sırayı almaktadır. Bu, metinlerin genellikle dıştan anlatımla (yazarın anlatımıyla) kaleme alınmasının doğal ve doğru bir sonucudur.

**** Rivayet birleşik çekiminde tespit edilen 3 örneğin 2’si Görülen uzak geçmiş zamanın rivayeti, 1’i ise Âdet ifadeli geçmiş zamanın rivayetidir.

Kısaltmalar

ASSR Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

bkz. Bakınız

C. Cilt

Ç1. Çokulu birinci şahıs

Ç2. Çokluk ikinci şahıs

Ç3. Çokluk üçüncü şahıs

çev. Çeviren

Red. Redaktör

s. Sayfa

S. Sayı

T1. Teklik birinci şahıs

T2. Teklik ikinci şahıs

T3. Teklik üçüncü şahıs

V. Volume (Cilt)

YL Yüksek Lisans

Taranan Eserler Ve KısaltmalarıTT : BEKTENOV, K. (1985) *Topluluu Torgoy*, Comok, Frunze: Mektep.TC : SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) "Tokoydogu Caz", *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.1-2, Frunze, Mektep.TZ : SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) "Tañ Zaarında", *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.3-5, Frunze, Mektep.T : SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) "Tokoydo", *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.6-7, Frunze, Mektep.Cİ : SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) "Cardın İçinde", *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.8-10, Frunze, Mektep.AÜ : SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) "Ayuunun Üy-Bülösü", *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), 11-13, Frunze, Mektep.

- SÜ: SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) “Sülöösündün Üñkürü”, *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.14-15, Frunze, Mektep.
- KKC: SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) “Kart Karakaydın Canında”, *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.16-17, Frunze, Mektep.
- EC: SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) “Erte Cazda”, *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.18-19, Frunze, Mektep.
- TÇC: SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) “Tokoydun Çet Cagında”, *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.20-21, Frunze, Mektep.
- CÜ: SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) “Caz Üstündö”, *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.22-23, Frunze, Mektep.
- TK: SOKOLOV-MİKİTOV, İ (1985) “Tokoy Keçi”, *Tokoydogu Caz* (Çev. Bektur Akişev), s.24, Frunze, Mektep.
- KBK-AK: SARMAMBETOV, A. (1991) “Algaçkı Kün”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.3-8, Frunze: Adabiyat.
- KBK-K: SARMAMBETOV, A. (1991) “Kaçuu”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.8-11, Frunze: Adabiyat.
- KBK-KK: SARMAMBETOV, A. (1991) “Keñ Kökürök”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.11-13, Frunze: Adabiyat.
- KBK-CA: SARMAMBETOV, A. (1991) “Capayı Aarı”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.14-17, Frunze: Adabiyat.
- KBK-S: SARMAMBETOV, A. (1991) “Sabak”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.17-19, Frunze: Adabiyat.
- KBK-KK: SARMAMBETOV, A. (1991) “Kara Kankor”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.19-22, Frunze: Adabiyat.
- KBK-KaK: SARMAMBETOV, A. (1991) “Kart Kurmurska”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.23-26, Frunze: Adabiyat.
- KBK-AB: SARMAMBETOV, A. (1991) “Ant Berüü”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.26-29, Frunze: Adabiyat.
- KBK-Kez: SARMAMBETOV, A. (1991) “Kezdeşüü”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.29-31, Frunze: Adabiyat.
- KBK-O: SARMAMBETOV, A. (1991) “Olco”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Añgame-Comok*, s.31-33, Frunze: Adabiyat.

- KBK-C: SARMAMBETOV, A. (1991) “Cetilüü”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Aŋgeme-Comok*, s.33-36, Frunze: Adabiyat.
- KBK-KoK: SARMAMBETOV, A. (1991) “Koogalanduu Kündör”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Aŋgeme-Comok*, s.36-39, Frunze: Adabiyat.
- KBK-Ca: SARMAMBETOV, A. (1991) “Calgızdık”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Aŋgeme-Comok*, s.39-40, Frunze: Adabiyat.
- KBK-T: SARMAMBETOV, A. (1991) “Tutkunda”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Aŋgeme-Comok*, s.40-43, Frunze: Adabiyat.
- KBK-AyK: SARMAMBETOV, A. (1991) “Ayıgışkan Karmaş”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Aŋgeme-Comok*, s.43-46, Frunze: Adabiyat.
- KBK-CKB: SARMAMBETOV, A. (1991) “Cooker Kımça Bel”, *Kımça Bel Kurmurskalar, Aŋgeme-Comok*, s.46-48, Frunze: Adabiyat.
- AK: AKİYEV, K. (1991) *Aç Karışkır, Comok, (4. Baskı)*, Bişkek: Adabiyat.
- TNC: AŞİRBEKOV, M. (1991) *Tabıp, Nebere cana Cılan, Aŋgemeler*, Bişkek: Adabiyat.
- TNC-I: AŞİRBEKOV, M. (1991) “İriski”, *Tabıp, Nebere cana Cılan, Aŋgemeler*, s.24, Bişkek: Adabiyat.
- TNC-NTT: AŞİRBEKOV, M. (1991) “Nurzadanın Tüyşüğü cana Tüşü”, *Tabıp, Nebere cana Cılan, Aŋgemeler*, s.25-27, Bişkek: Adabiyat.
- AMEM: ÇANTÖŞEV, K.(1982) Adıl Mergen menen Edil Mergen, Comok, Frunze: Mektep.
- AT-BÜ: BEKNİYAZOV, C. (1978) “Bizdin Üy”, *Ala Top*, s.3-6, Frunze: Mektep Basması.
- AT-İK: BEKNİYAZOV, C. (1978) “İşendin Kötörmösü”, *Ala Top*, s.7, Frunze: Mektep Basması.
- AT-AT: BEKNİYAZOV, C. (1978) “Ala Top”, *Ala Top*, s.8-9, Frunze: Mektep Basması.
- AT-AÇK: BEKNİYAZOV, C. (1978) “Ak Çeke menen Kumaydık”, *Ala Top*, s.10-11, Frunze: Mektep Basması.
- AT-AS: BEKNİYAZOV, C. (1978) “Atasın Sagınganda”, *Ala Top*, s.12-13, Frunze: Mektep Basması.
- AT-I: BEKNİYAZOV, C. (1978) “İntımak”, *Ala Top*, s.14-15, Frunze: Mektep Basması.

Kaynakça

- Abduldayev, E. vd. (1986). Kırgız Tili. Frunze: Mektep Basması.
- Arıkoğlu, E. vd. (2023). *Kırgızca-Türkçe Sözlük I-II*. Ankara: TDK Yayınları.
- Artıkbayev, K. (1982). *Kırgız Sovet Adabiyatının Tarihi*. Frunze: Mektep Basması.
- Aşcı, U. D. (2009). Kırgız Dili ve Edebiyatının Kuruluş Yıllarına Ait Arap Harfli Kırgız Metinlerinde Alfabe ve Yazım Kuralları. *Türkbilgi*, 17, 5-32.
- Aşcı, U. D. (2010). *İşenaah Arabay Uulu'nun İki Eseri: Cazuu Colunda Saamalık ve Alip-Bee, Notlar-Transkripsiyonlu Metin- Çeviri- Dizi- Tıpkıbasım*. Konya: Palet Yayınları.
- Barthold, V. V. (2002). *Kırgızlar*. (Çev. Ufuk Deniz AŞCI). Konya: Kömen Yayınları.
- Cigitov, S. (1987). Kırgız Sovet Adabiyatının Carılışı, Calpı Tarihiy can Madaniy Şarttar, Poeziya, Proza, Dramaturgiya, *Kırgız Sovet Adabiyatının Tarihi-I*, s. 31-99. Frunze: İlim Basması.
- Cumakunova, G. (2001). Yakın Akriba Diller Arasındaki Benzerlik ve Farklılıkların Öğrenime Yansımaları, *Dil Dergisi*, S.100, 67-72.
- Cumakunova, G. (2001). Atatürk'ün Harf Devrimi ve Kırgızistan'da Alfabe Meselesi, *I. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, (Ankara, 6-7 Ekim 2000), s. 65-70: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çankaya, S. (2014). *Kırgız Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2017). *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Çer, E. (2012). Ana Dili Bilinci ve Duyarlılığı Edinirmede Çocuk Edebiyatının İşlevi. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (5-7 Ekim 2011)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Davletov, S. (1982). *Kırgız Tilinin Grammatikası, 1. Bölüm*. Frunze: Mektep Basması.
- Davletov, S. KUDAYBERGENOV, S. (1980). *Azırkı Kırgız Tili, Morfolojiya*. Frunze: Mektep Basması.
- Duman, G. B. (2016). *Kırgız Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Duman, G. B. (2016)ç Kuseyin Esenkocoyev ve Kırgız Çocuk Edebiyatı. *Zeitschrift für die Welt der Türken /Journal of world of Turks (Türk Dünyası Dergisi) V. 7/3*, 175-187.
- Duman, G. B. (2018). Kırgız Şair Toktosun Samudinov'un Şiirlerinin Ana Dili Eğitimindeki Yeri. *Filologiya Məsələləri*, 20, 342-352.
- Erol, H. F. (2008). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bildirme ve Tasarlama Kiplerinin Öğretimi ve Sıralaması*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Fakirulloğlu, M. A. İ. (2021). Geçmişten Günümüze Kırgız Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi. *Turan-SAM*, S.13, 258-261.
- Güneş, B. (2013). *Cengiz Aytmatov'un Türkiye Türkçesine Aktarılan Eserlerindeki Çocuk Kahramanlar*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Karadavut, A., Duman, G. B. (2017). Çocuk Edebiyatı Bağlamında Kuseyin Esenkocoyev'in 'Şarda Uçkanda' Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Dil ve Üslup İncelemesi. *Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 60, 461-469.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2017). *Kırgız Türkçesi Grameri, Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Komisyon (1987). *Kırgız Sovet Adabiyatının Tarihi C.I* (Red. A. Sıdıkov). Frunze: Kırgız SSR İlimler Akademiyası Til cana Adabiyat İnstitutu "İlim" Basması.
- Komisyon (1990). *Kırgız Sovet Adabiyatının Tarihi C.II* (Red. A. Sıdıkov). Frunze: Kırgız SSR İlimler Akademiyası Til cana Adabiyat İnstitutu "İlim" Basması.
- Komisyon (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

- Korkmaz, Z. (2020). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk*. 1/1, 1-16.
- Kudaybergenov, S. Tursunov, A. Sıdıkov, C. (1980). *Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası*. Frunze: İlim Basması.
- Ocakbeği, M. (2007). *Aalı Tokombayev'in Ezginin Sırrı ve Yaralı Yürek Adlı Hikâyelerinin Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Bu Hikâyelerde 'Çocuk' Konusunun İncelenmesi*. Kırgız-Türk Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bişkek.
- Öner, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. 4.Baskı. Ankara: Anı Yayınları.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Saussure F. de (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Sooronov, O. (1987). Baldar Adabiyatı. *Kırgız Sovet Adabiyatının Tarihi*. C. I: 735-775. Frunze: Kırgız SSR İlimler Akademiyası Til cana Adabiyat İnstitutu "İlim" Basması.
- Sulaymanov, M. (1992). *Kırgız Baldar Adabiyatının Tarihi*. Oş: Tgsografiya.
- Supatayeva, Ş. (2019). *Kırgız Türklerinde Çocuk Folkloru*. Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir.
- Toker, M. Aşçı, U. D. (2006) *Yeni Elifba Yollarında Eski Duygu ve Hatıralarım*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tosun, C. (2005). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi. *Journal of Language and Linguistic Studies*, V.1/1, 22-28.
- Tülögabılov, M. (1991). *Kırgız Baldar edebiyatının Tarihi*. Bişkek: Mektep Basması.
- Üstünova, K. (2005). Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.6, 73-182.
- Yalçın A., Aytas G. (2011). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar*. 2.Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgızca - Rusça Sözlük (SSCB Bilimler Akademisinin Doğuyu İnceleme Enstitüsü)*. (Çev. Abdullah Taymas). Ankara: TDK Yayınları.